

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №10 (62)
(кастырнік)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё каstryчніка	c. 2.
«ЭС»: развары Густава МУРЫНА і Ігара ТУМАША	c. 3.
«ПОСТАЦІ»: Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК — пра Клаудзія ДУЖ-ДУШЭУСКАГА	c. 4-5.
«ПАЗІЯ»: вершы Сяргея ПРЫЛУЦКАГА	c. 6.
«ПРОЗА»: «Ахілес і Барбара» Анкі УПАЛЫ	c. 7.
«ФОРУМ»: «Герадоцінкі, або Штурханіна пачуцця» Леаніда ДАЙНЕКІ	c. 8-9.
«ВОЖЫК»: фельетон Кузьмы ВЯСЁЛАГА	c. 10.
«ПЕРАКЛАД»: быліцы Зьбігнева Владзімежа ФРОНЧАКА	c. 11.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: «Білет на Армагедон» Алеся КОМСІЧА	c. 12.
«УСПАМІНЫ»: «Віленскія метамарфозы» Алега АНЦУКЕВІЧА	c. 13-14.
«КРЫТЫКА»: развары ЛегАла пра новы нумар часопіса «Дзеяслой»	c. 15.
«КАЛЕЙДАСКОП»: агляд літнавіна замежжа, конкурсы	c. 16.

► АПОВЕД

КРУМКАЧЫ

Андрэй РАСІНСКІ

Ветэрэн хапеў перастраліць крумкачоў. Гругани ў кружыліся і білася, і клекатала; крумкачыны шоргат крылаў замінаў ветэрну. І ляцелі сцятыя чорнымі літарамі аркушы — у пошуках чарговага адрасата.

...Адной цудоўнау раніцай літаратарка прыйшла на працу; вахцёра чамусыці паглядзела на яе з-пад ілба. Маўчалі калегі, быццам хаселі сказаць нештака. Шапталіся сакратаркі: як толькі літаратарка паварочвалася, яны заціхалі; блукалі зляканыя ўсмешкі, начэпленыя дзеля галачкі.

Роднае гняздо раптам нагадала літаратарцы магілу, дзе стаяла вада. У інстытуціі дворык заехаў абшарпаны аўтобус, падобны на катафалк.

— Ганна Казіміраўна, вас кліча дырэктар!

Дырэктар доўта кашляў і не ведаў, з чаго пачаць. Потым разварнуўся і сказаў:

— І не надакучыла вам, даражэнская, быць белай варонай?

Дырэктар інстытута лічыўся вялікім лібералам. Ён нават размаўляў зредку па-беларуску — калі афіцыйных асобаў не было побач.

— Мы цярпелі, калі вы цягнулі пісьменнікаў, чыё зацверджанне дасюль не пацверджана. Мы цярпелі, калі вы плявуз-

галі ў сеціве... гэта самае... і без Інстытута. Але сёняшні цудоўны цуд...

Літаратарка маўчала.

— Самі пра грахі свае здагадаецца ці мне падказаць?

З глыбіні ў падначаленай памяці выплыла: чыесыці ваенных мемуары жанчына папракнула за стылёвую хібы. Грэх быў у гэтым.

— Вы лепей паслушайце, што пра вас пішуць, — абураўся дырэктар: «Літаратурная жаба, якая сваімі вушамі засланяе светло сапраўднай праўды пра вайну...». Вы ведаецце, адкуль да нас прыйшоў гэты ліст? Спушчаны ён...

— Адкуль?

Дырэктар з клёкатам закаціў вочы:

— Хіба не ведаецце, у якой дзяржаве вы живяще?

Літаратарка ведала, але прамаўчала.

— Значыць, так. Зараз вы паедзеце да ветэрана і папросіце ў яго прабачэння. Аўтобус ужо замоўлены. З вамі будуть таварышы, — кіраўнік цяжка ўздыхнуў.

— Аднаў я не могу зразумець, Ганна Казіміраўна. Вось вы дарослы чалавек. Ну навошта вы атруцілі сабаку старога? А потым яшчэ тэлефанавалі няшчаснаму — і гучна брахалі ў слухаўку?

— Аляксандр Платонавіч! Вы самі хіба верыше ў тое, што гаворыце?

Стары і пушка. Малюнак Алега Кастагрыза

► ВЕРШАСЛОЎ

ПЕРАМЕН!

Віктар Цой

Заміж святла — выцвіласіць шкла,
замест агню — дым.
У сеты календара выкрасліць дзень,
Чорнае сонца згарэа датла,
дзень дагарае з ім.
На расплаўлены горад падае ценъ.

Прыспеў:
Перамен! — прагнуць сэрыы здаўна.

Перамен! — просяць вочы святла.
Ў нашым рогаце, ў нашых слязах
і ў пульсациі вен...

Перамен! Чакай перамен.

Электрыйнасць і ўночы працягвае дзень,
і з запалкамі зноў заняпад,
але ў кухні сіней каронаі гарыць газ.
Цыгарэты ў руцэ,
чай на стале —
дужа прости расклад.
І больші нічога не трэба —
յёсё знаходзіцца ў нас.

Прыспеў.

Зоркім вокам ніхто не пахвалицца з нас
і умелымі рухамі рук.
Нам не трэба таго, каб адно аднаго
паважаць.
Цыгарэты ў руцэ,
чай на стале.
Кола замкнулася тут.
І вось нам становіцца страшна
нешта змяняць.

Прыспеў:
Перамен! — прагнуць сэрыы здаўна.
Перамен! — просяць вочы святла.
Ў нашым рогаце, ў нашых слязах
і ў пульсациі вен...

Перамен! Чакай перамен.

Пера-мен! Прага да перамен.

Пераклаў з расійскай Анатоль Іващанка

Дырэктар не верыў, але быў на пасадзе.
— Ідзіце! І майдце на ўзвазе...

Ветэрэн літаратарцы не адчыніў, колькі тая ў кватэрне не грукала. Толькі за дзяўрыма кашляў і выў злы сабака. Прасіцелька азірнулася на калегаў. Перабіралі нагамі літаратары і тыпографы. Захапілі нават аднаго грузчыка для саліднасці. Але дзяўрей усё роўна ніхто не адамкнуў.

Увечары літаратарка плакала ў кампаніі псіхіятаркі.

— Гэта манюка! Яму і трох гадоў не было, калі вайна скончылася! А я толькі пра стыль узгадала!

— Можаш заўжды разлічваць на мяне, — сказала псіхіятарка, адсунуўшыся далей ад сяброўкі.

Неўзабаве псіхіятарку запрасіў да сябе галоўны лекар.

— Нам, канешне, усё роўна, з кім вы сябруецце, але вы працуеце ў дзяржавай установе, — сказаў ён разважліва. — Я не збираюся вас дзягубіці. Прэміяльную ведамасць пасуньце мне...

— Я ні з кім такім не сябрую, — ад усёй душы прызналася псіхіятарка.

— Да нас дайшлі сігналы, што вы пляцеце змовы супраць вельмі паважанага чалавека.

Псіхіятарка здзівілася:

— Людзям стала га веку часам патрабавана прафесійная дапамога... ці не так? — удакладніла яна.

— Вось вы паедзеце да дарагога ветэрана, — згадзіўся доктар, — і папросіце ў яго прабачэння. Гэта ваш прафесійны абавязак перад айчынай псіхіятратый.

Лекарка ўсё яшчэ думала, як паступіць з важным паціентам, калі дзверы ветэранскае кватэры адчыніліся і кашчавая сухая рука кінула яе на падлогу.

— На калені, — прахрыпеў паціент.

— Вочы ў «ветэрана» былі бліскучыя і чырвоныя.

Псіхіятарка адчула на сваёй скроні рулю пісталета.

— Пах! — сказаў «ветэран» і сагнуў закарэлы палец у сталёвым напарстку, прыстаўлены да чужой галавы. — Пах!

— Я мог бы забіць цябе, як забіў сваю маці. Але ідзі з мірам. Я ўсё дарую.

Псіхіятарка дзяёбла падлогу ў канвульсіях.

«Ветэран» заплюшчыў вочы.

Шоргат крумкачыных крылаў становіўся мацнейшым; клёкат біў у вушы. Чарноце засланіла святло — і затапіла свядомасць.

НАВІНЫ

10 (2)

▼ ПАЛІЦА

**НОВЫ ЗБОРНІК ПАЭЗІИ
РЫГОРА БАРАДУЛІНА**

У выдавецтве мінскага касцёла Святых Сымона і Алены (Чырвонага касцёла) выйшаў новы зборнік вершаў Рыгора Барадуліна «Аніма».

Складальнікамі кнігі выступілі ксёндз-пробашч касцёла, кандыдат гісторычных навук і магістр тэалогіі Уладзіслаў Завальнюк і Ала Сакалоўская, якая таксама з'яўляецца рэдактарам зборніка.

«Аніма» (па-лацінску — душа) стала дзесяттай кнігай вершаў Барадуліна, якую Чырвоны касцёл выдаў за апошнюю шэсць гадоў.

«Аніма» — тэматычны зборнік, падкрэсліў рэдактар, дадаўшы, што ў ім сабраныя кананічныя малітвы ў паэтычнай інтэрпрэтацыі аўтара, біблейскія балады, псалмы, вершы-малітвы, а таксама вершы пра сэнс жыцця, пра вялікую любоў да бацькі, маці, роднай зямлі.

«У сваіх вершах Барадулін кажа пра тое, што чалавек не можа жыць толькі зямным, свецкім, не паглыбляючыся ў сябе, у духоўнасць, — патлумачыла Ала Сакалоўская. — Вонкавы свет — гэта абалонка, шалупіна, ён часовы. Веліч жа чалавека — у яго багатым унутраным свеце, таму што дух вечны. А Барадулін — высокадухоўны чалавек. Усё, пра што ён піша, мае душу».

Зборнік «Аніма» выйшаў накладам 500 асобнікаў і на сённяшні дзень прадаецца ў кніжным кіёску Чырвонага касцёла. Аднак рэдактар кнігі адзначыла, што ў хуткім часе гэты зборнік з'яўіцца ў «Акадэмкізе» (пр-т Незалежнасці, 72) і ў «Кніжным салоне» (вул. Калініна, 5).

БелаПАН

► МЕМОРИЯ

**СПАЧЫЎ
АНАТОЛЬ КАЗЛОВІЧ**

14 кастрычніка пасля цяжкой хваробы на 66-м годзе жыцця памёр беларускі журналіст, пісьменнік, сцэнарыст, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Анатоль Казловіч.

Анатоль Мікалаевіч нарадзіўся ў вёсцы Горск Бярозаўскага раёна Брэсцкай вобласці ў сялянскай сям'і. Любімаму Палессю, яго лёсу і людзям ён прысвяціў шматлікія нарысы і кнігі.

Анатоль Казловіч працаваў у «Сельскай газете», кіраваў аддзелам нарыса і публіцыстыкі часопіса «Нёман», амаль чвэрць стагоддзя быў уласным карэспандэнтам маскоўскай «Літаратурнай газеты» па Беларусі, арганізаваў і рэдагаваў фермерскую газету «Новая зямля», працаабарончае выданне «Круг», працаваў першым намеснікам галоўнага рэдактара газеты «Народная воля».

Дэбютаваўшы ў юнацтве вершамі, Анатоль Казловіч стаў вядомы як майстар мастацкадокументальнай прозы. Ён — аўтар паўтара дзесятка кніг, сцэнарыяў шэрагу дакументальных фільмаў. Лаўрэат літаратурнай

преміі імя Алеся Адамовіча Беларускага ПЭН-цэнтра.

Нават у застойныя савецкія гады Анатоль Казловіч змог пісаць вострую публіцыстыку, праудзівія психалагічныя нарысы. Яго журналісцкія публікацыі і кнігі вызначаюцца яркім стылем, філософскім поглядам на жыццё, тонкай іроніяй.

Сакратарыят СБП і «Літаратурная Беларусь» выказваюць шчырый спачуванні родным і блізкім пісьменніку.

► САЮЗ

КАСТРЫЧНІЦКАЯ РАДА

10 кастрычніка прайшло чарговае паседжанне Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў. На парадку дні разглядаліся наступныя пытанні: прыём у Саюз новых сяброў, якія прайшли Прывіленную камісію; арганізацыя і правядзенне чарговага З’езда СБП; рознае.

Па рэкамендацыі Прывіленной камісіі Саюза беларускіх пісьменнікаў да разгляду сяброў Рады былі прадстаўленыя наступныя кандыдатуры: У. Ахроменка, М. Гірко, В. Дацюк, С. Егарэйчанка, Л. Завея, У. Мароз і А. Фядута. Па выніках тэмнага галасавання ўсе кандыдаты былі прынятыя ў сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Уладзіслаў Ахроменка нарадзіўся 29.01.1965 у Гомелі. Празаік,

кінасцэнтарыст, драматург. Жыве ў Мінску і Чарнігаве.

Віктар Дацюк нарадзіўся 16.09.1938 у в. Валокі Хойніцкага р-на Гомельскай вобл. Празаік, нарысіст, кінарэжысёр-дакументаліст. Жыве ў Мінску.

Сяргей Егарэйчанка нарадзіўся 17.10.1988 у Мінску. Скончыў гістфак БДУ. Празаік. Жыве ў Нясвіжы.

Марат Гірко нарадзіўся 06.02.1934 у м. Смалявічы Мінскай вобласці. Пазэт. Жыве ў Мінску.

Людміла Завея нарадзілася 4.11.1955 у п. Руднік Джэзказганскага раёна Карагандзінскай вобласці. Пазэтка. Жыве ў Мінску.

Уладзімір Мароз нарадзіўся 11.06.1953 у м. Косава Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці. Пазэт, празаік. Жыве ў Мінску.

Аляксандр Фядута нарадзіўся 3.11.1964 у Гродна. Літаратуразнаўца, празаік-эсэіст. Жыве ў Мінску.

З уступленнем у старэйшую творчую арганізацыю краіны новых сябраў павіншаваў старшыня СБП Алеся Пашкевіч.

Асноўным пытаннем во-сенскай Рады СБП была арганізацыя і правядзенне чарговага З’езда Саюза беларускіх пісьменнікаў. Рада прыняла рапшэнне правесці яго ў снежні 2011 года і прызначыла Арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні пісьменніцкага форума.

У Аргкамітэт увайшлі:

Алеся Пашкевіч (старшыня аргкамітэта), Эдуард Акулін, Барыс Сачанка, Рыгор Сітніца, Міхась Скобла.

У «Розным» былі абмеркаваныя надзённыя пытанні жыццяздзейнасці творчай арганізацыі.

Прэсавая служба СБП

ЛІТАРАТАРАМ — СВАБОДУ!

...Два члены Саюза беларускіх пісьменнікаў знаходзяцца ў няволі. Гэта празаік і грамадскі актыўіст Павел Севярынец ды літаратуразнаўца, празаік-эсэіст і праваабаронца Алеся Бяляцкі.

Сакратарыят і Рада СБП ад імя ўсёй найстарэйшай творчай арганізацыі Беларусі — Саюза беларускіх пісьменнікаў (СБП) — неаднакроць выступалі з патрабаваннем неадкладнага вызвалення вязняў-літаратараў (сярод іх — і сябра Рады СБП, найвядомага паэта сучасніці Уладзіміра Някляева) і дэклараўала палітычную матываванасць арыштаў сваіх калегаў.

З беларускімі пісьменнікамі салідарызаваліся іх ўсходніяя калегі: члены Еўрапейскай Пісьменніцкай Рады (каля сотні єўрапейскіх пісьменніцкіх арганізацый), Расійскі ПЭН-цэнтр і, у прыватнасці, творцы Нямецчыны (амаль пяцьдзесят пісьменнікаў, сярод якіх два лаўрэаты Нобелеўскай прэміі па літаратуре Эльфрыда Елінэк і Герта Мюлер, а таксама старшыня Нямецкага саюза пісьменнікаў Імрэ Торак, старшыня Нямецкага ПЭН-клуба Ёгана Штрасера, старшыня Акадэміі мастацтваў Клаўс Штаек ды дзесяткі іншых вядомых літаратараў (яны — як раней паведамляла «Літаратурная Беларусь» — звярнуліся з адкрытым пісьмом да кіраўніка Беларусі).

Нядыўна з падобным патрабаваннем аб вызваленні вязняў выступіла на прэс-канферэнцыі ў БруSELльскім офісе Міжнароднай федэрациі правоў чалавека (FIDH) лаўрэат Нобелеўскай прэміі міру Шырын Эбадзі — і запатрабавала неадкладнага вызвалення Алеся Бяляцкага.

«Алеся Бяляцкі павінен быць неадкладна вызвалены і атрымаць магчымасць працягваць свою мужную і легітымную працу, так патрэбную людзям

Павел Севярынец

Алеся Бяляцкі

яго краіны і ўсяго рэгіёну», — заяўляла лаўрэат Нобелеўскай прэміі.

Шырын Эбадзі, якая прыехала ў БруSELль паводле запрашэння кіраўніка Еўракамісіі Жазе Мануэля Барозу, узяла ў руку партрэт Бяляцкага і сказала: «Гэта фатаграфія майго беларускага калегі Алеяся Бяляцкага. У гэты момант ён знаходзіцца ў турме. Мяне вельмі засмуціла вестка пра тое, што дзве дзяржавы, члены Еўрапейскага саюза, Летуву і Польшчу, дапамаглі беларускім уладам арыштаваць Алеся Бяляцкага. У гэты момант ён знаходзіцца ў турме. Мяне вельмі засмуціла вестка пра тое, што дзве дзяржавы, члены Еўрапейскага саюза, Летуву і Польшчу, дапамаглі беларускім уладам арыштаваць Алеся Бяляцкага.

Нобелеўскі лаўрэат нагадала, што «сітуацыя праваабаронцаў па ўсім свеце застаецца крытычнай». Паводле яе слоў, прыкладам з'яўляецца арышт Бяляцкага, «які ўсё яшчэ неабぐрунтована знаходзіцца пад вартай». «Дыктатары трymаюцца адзін за аднаго, тое ж павінны рабіць і мы! Міжнародная супольнасць павінна не толькі выкарыстоўваць усе наяўныя ў іх распараджэнні сродкі па абароне правоў чалавека і демакратыі, але і ўзмацняць іх, рашуча і згуртавана», — заяўляла Эбадзі.

Нобелеўскі лаўрэат нагадала, што «сітуацыя праваабаронцаў па ўсім свеце застаецца крытычнай». Паводле яе слоў, прыкладам з'яўляецца арышт Бяляцкага, «які ўсё яшчэ неабぐрунтована знаходзіцца пад вартай». «Дыктатары трymаюцца адзін за аднаго, тое ж павінны рабіць і мы! Міжнародная супольнасць павінна не толькі выкарыстоўваць усе наяўныя ў іх распараджэнні сродкі па абароне правоў чалавека і демакратыі, але і ўзмацняць іх, рашуча і згуртавана», — заяўляла Эбадзі.

Нагадаем, віцэ-прэзідэнт Міжнароднай федэрациі пра-

вой чалавека ды член Саюза беларускіх пісьменнікаў Алеся Бяляцкі, кіраўнік закрытага беларускімі ўладамі праваабарончага цэнтра «Вясна», які ўжо два месяцы знаходзіцца пад арыштам, вылучаны на Нобелеўскую прэмію за заслугі ў сферы праваабарончай дзейнасці.

Літаратар і праваабаронца знаходзіцца пад арыштам з 4 жніўня. Яму высунута абвінавачанне на падставе часткі 2 артыкула 243 Крымінальнага кодэкса (утыканне даходаў у асабліва буйным памеры). Падставай для крымінальнага пераследу літаратара-праваабаронцы стала інфармацыя аб яго рахунках у замежных банках, перададзеная беларускім уладам Міністрам Летувы і Генпрокуратурой Польшчы. Улады гэтых краінаў публічна папрасілі працачэння ў Бяляцкага і яго сваякоў, а таксама прыпынілі контакты з Беларусью ў межах дагавораў аб прававой дапамозе.

Вызвалення Алеся Бяляцкага патрабуе і міжнародныя праваабарончыя структуры, кіраўніцтва Еўрасаюза, ЗША і шэрагу іншых демакратычных краін.

РАЗВАГІ

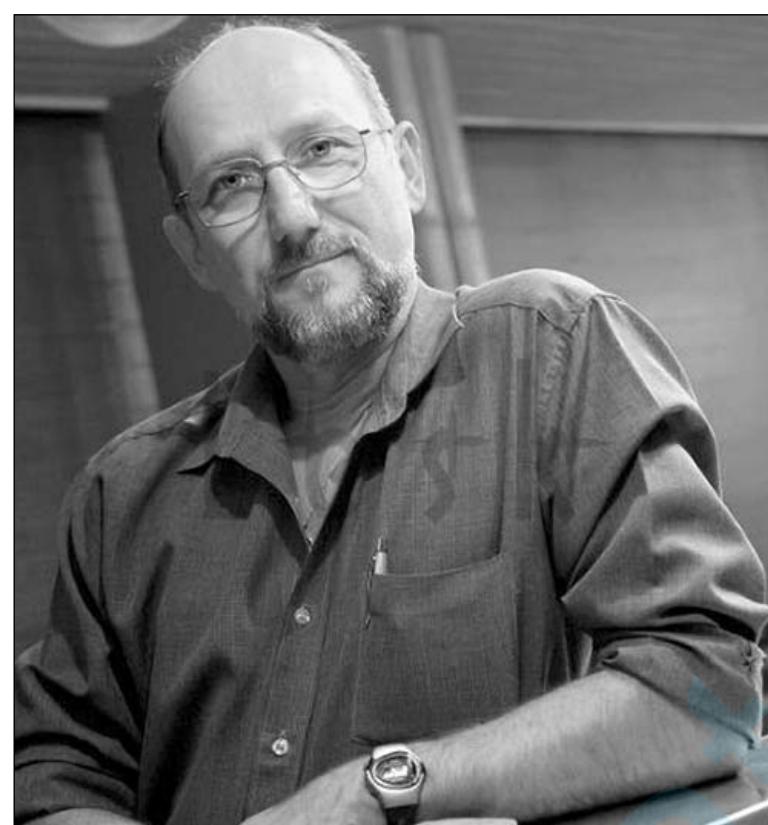
АДЧУВАННЕ

Густаў МУРЫН

Гэта толькі адчуванне, якое звычайна не грунтуецца толькі на факце. Гэта як бы наша сенсія пра ідэальнае жыццё ў ідэальным свеце. Эльдарада, зямля абязаная, зямля ўрадлівая і багатая, вольны кантынент, карацей — рай. Кожны з нас малюе свой адмысловы вобраз таго раю (хочу скажу, што і гэтым разам я схільны верыць у масавую прадукцыю і спажывецкі густ), але ў нас аднолькавае адчуванне яго. Спакавацца ды ісці, бо німа ж нічога лягчэйшага, як пакінуць агонію будзённых звычак і выправіца ў невядомую дарогу па ўяўлены ідэал. Такое пачуццё спадзявання многім з нас знаёмае і да ніясцерпу вабнае. Яно нас, цікаўных, радуе і суцяшае. Дык рушайма ж!

Ад любоўнай замілаванасці з першага позірку найлепшы лекавы сродак — другі позірк. Гэтак сама як турысты або службова камандзіраваныя, мы не ўглядаемся ва ўсё, вырачыўши вочы, як упершыню; мы ўжо акцэнтуюм, што адкрываем толькі шматкроць адкрытае да нас. Што і тыя там, у раі, маюць свае людскія праблемы. Што і ім таксама ёсьць на што паскардзіцца. І, што самае дзіўнае, яны таксама

мараць пра свой саснёны рай, які — там недзе... Так, за півам у лонданскім джаз-клубе ці перад усюдыісным Макдоналдсам у Парыжы нас нечакана працінае думка, такая старая і барадатая, што ѹ паўтараць яе ўголас няварта. Што дома я — дома. І баста. Без тлумачэння. Што тут я толькі прыхадзень, а там — дома. Тут я адно госьць, а там, дома, магу быць і госцем і гаспадаром. Карацей, пачынаем думаць пра вяртанне

дамоў. Пачынаем адчуваць, як падчас першай мусовай аўтапсіі ў школьнім класе па анатоміі, чаго мы нагледзеліся ўдосьць — а цяпер пара дадому!

Мы вяртаемся дамоў і, перапоўненныя ўражаннямі, распавядаем. Шчыра кажучы, у словацечыве захаплення мы можам не заўва-

жыць, што яны (нашы родныя) не надта слухаюць нас (вандроўнікаў), а калі і слухаюць, дык на паўвуха. У іх свае (цяпер ужо нашыя) штодзённыя клопаты. Не паспявае расказаць, як тыя штодзённыя клопаты робяцца нашымі. І мы з прывычным уздыхам уступаем у наш наступны

будны дзень, у плынъ usяго нашага нармальнага дамашняга быту. І тлумімся ў трамваях ці ў метро, пераймаемся мясцовымі ці сусветнымі навінамі, спрачаемся...

Калі памяць нам добра паслужыць, дык неўзабаве адгукнецца. І пачне ўзгадваць, падсоўваць прыклады, параўнанні. Накладвацца на свежае, тутэйшае, перамешваць і ўзмацняць адчуванне — што там лепей, — няўмольна праціскацца на паверхню. І мы зноў выпраўляемся ў дарогу. І вяртаемся спаць. Гнаныя мятнікам адчування роўнавялікай сілы процілеглых полосаў.

Зрэшты, потым мы пачуваемся шчасліва на вышыні дзесяці тысяч метраў у самалёце, які нясе нас да нашага цудоўнага новага раю ці вяртае назад, у наш наноў спазнаны дом. Мы раптам разумеем, што рай — гэта не што там іншае, як адчуванне, якое прыходзіць да нас на вышыні дзесяці тысяч метраў над зямлёй. І няважна, што кожны нават самы доўгі палёт канчаецца прыземленнем. Так што міжкантынentalnaya самалёты перавозяць не толькі пасажыраў, але й тоны незарэгістраваных і нездэклараваных мрояў і адчуванняў. Не дзіва, што час ад часу яны разбіваюцца.

**Пераклад са славацкай
Алесі Сёмуха**

НОВАЯ ПОЛЬШЧА ВАЧЫМА СТАРОГА БЕЛАРУСА

Iгар ТУМАШ

**Iтаму, Ездра, пустым
пустое, а поўным поўнае.
3 Ездра 7:25**

Вазіў беларускіх дзяцей у летніх хрысціянскіх лагерах пад Гданьскам на беразе змрочнай Балтыкі, папрацаваў там выхавальнікам. І хачу падзяліцца ўражаннямі. Аб Польшчы сённяшній — члене Еўрасаюза. Акрамя таго, хачу падзяліцца ўспамінамі аб Польшчы ўчараашній — частцы нашага візантыйскага архіпелага, якой была яна з пасляваеннага часу і да канца 1990-х.

Паміж гэтымі двумя Польшчамі розніца настолькі велизарная, што нават думaeцца: акрамя каталіцтва іх нічога не аб'ядноўвае. А што, цалкам лагічна. Но паміж Княствам Літоўскім і савецкай Беларуссю таксама практична нічога агульнага...

Ранейшая Польшча раўнялася на Савецкі Саюз (камуністычны лад лічу вышайшай фазай развіцця візантыйму). І практычні Польшча ў садружнасці яшчэ гадоў піцьдзясят, то і палякі началі б, перапрашаю, пераладжваць касцёлы пад склады і свінарнікі, масава співацца і таксама адмаўляцца ад польскай культуры і мовы. І мне добра памятаецца, што такія тэндэнцыі ў Польшчы існавалі.

На пачатку 1990-х я суправаджаў на польскія рынкі групы «чайёнакоў». У часы Грамадзянскай вайны падобны занятак называўся «мяшочніцтвам» (і за яго перыядычна расстрэльвалі), у канцы XX стагоддзя — «турыймам». У парыўнанні з Беларуссю, Польшча здавалася тады досьцік убогай, хоць народ жыў забяспечана, але жылы фонд краіны быў састарэлым, вузкім польскім дарогі — у калдбінах. Уражваў

хіба што ідэальны парадак рамантычных могілак...

Самымі папулярнымі беларускімі таварамі былі там — ды які лён? — спірт, гарэлка і цыгарэты. Но спірт у Польшчы не прадаваўся наслеўніцтву прынцыпова, акцызы на гарэлку і цыгарэты былі значна вышэй нашых. Сакрэт тагачаснай папулярнасці спіртнога ў Польшчы, як думaeцца, такі: палякі хаваліся ў алкаголь ад реальнасці, для іх алкагалізм становіўся такой жа рэлігія, як і для савецкіх людзей.

Бо Касцёл, хоць і павольна, але пад ціскам «самага перадавога вучэння» (у асобе спецслужбай і рэпресіўных адміністрацыйных органаў) губляў у польскім грамадстве свае вышыні. З улікам таго, што пры сацыялізме цяжка быць бараҳольшчыкам, што — акрамя гарэлкі — магло заняць месца Касцёла? Хіба што наркотыкі і гвалт.

Але ж усё роўна Касцёл Польшчу выратаваў. Каталіцтвам — канфесія вельмі сур'ёзная, моцным і жывучым робяць яго Хрыстовы шчытрасць і цеплыня.

Паварот ад бязбожнага сасуда да єўрапейскага хрысціянства можна лічыць подзвігам Касцёла, які знаходзіцца ў глухой абароне. (Палякі разумеюць гэта выразна, у нас жа польскія змены прыпісваюць «інтрыгам» ЦРУ).

Увогуле, прыехаў я ў Польшчу єўрапейскую. Упершыню з «ліхіх» (на самай справе вольных) 1990-х. Ведаў, што краіна змянілася, аднак і думаць не мог, што ў такім ступені. Прыйчым меней усяго зменаў чакаў я ад традыцыйна млявага Памор'я.

Белаціцкі край сапраўды мала змяніўся. (Карыстаючыся выпадкам, хацеў бы выказаць сардэчную падзяяку польскаму народу за тое, што беларусы, дух беларускі ў Белаціцкім ваяводстве захаваліся ў цэласнасці. Нібы зубры ў Белавежскай пушчы, выжыла наша нацыянальная

закваска на польскім паўночным усходзе. Нас бераглі, нам нічога небяспечнага для нашай крыві не навізвалі, нам дапамагалі.)

Далей па шляху прараз Мазовію зменаў выяўлялася ўсё больш. Пейзажы за вонкамі нашага мікра-

аўтобуса сталі нагадваць нямецкія або галандскія. (Ды і самі палякі таксама — немцаў і галандцаў.)

Пасёлак Конты Рыбацкі здаўся мне тыповай галандскай вёскай. Вылізаныя катэджы пад чарапічнымі дахамі, марудлівыя жыхары, пругкае марское паветра і хвоі, якія падступаюць з усіх бакоў. Вось так!

А гадоў гэтак праз дваццаць... Што Нарвегія, што Румынія, Польшча — усёды будзе аднолькава. Так што калі Беларусі атрымаеца павярнуцца да Захаду тварам, гэта значыць памяняць сістэму сазлучаных сасудаў, то і яна стане па-сучаснаму єўрапейскай. Ды куды дзенецца! Ціхія, законапаслухманныя, стараныя беларусы цалкам упішуцца ў єўрапейскі кантэкст. Калі ўжо албанцаў вось-вось пратішучь...

Не, Еўрасаюз не калгас, як

абзываюць яго заказныя ці недасведчаныя публіцысты. Зусім наадварот — бо кожная краіна жыве індывідуальнай гаспадаркай. Агульныя адно парадкі. Але ж заснаваныя тыхі парадкі на хрысціянскіх каштоўнасцях. (Нашаму чалавеку, вядома, дзўгна будзе чуць, што самы галоўны дэмакрат свету — Гасподзь Бог, які даў чалавеку запаведі, але пры гэтым — волю выбару. Увогуле, дэмакратыя — гэта хрысціянства, аўтакратыя — паганства. Як вынік, дэмакратычныя краіны квітнеюць, аўтакратычныя — у бездапаможным існаванні.)

За дзесяць гадоў членства ў Еўрасаюзе Польшча стала цалкам цывілізаванай краінай, палякі — добрапрыстойнымі, забяспечанымі людзьмі.

Аб тым, што ў іх атрафавалася ранейшыя варварскія мысленіе, мог бы засвядчыць жывёльны свет Памор'я. Паміж пасёлкам і морам на дзесяткі кіламетраў уздоўж берага цягнулася лесапалапа шырынёй да кіламетра. Па гэ-

тай паласе вольна разгульвалі... статкі дзікоў, казулі. І лес быў цнатаў чисты. Гэта значыць: ніякіх піф-паф, парубак, маёвак з папойкамі.

Дарэчы, піць у Польшчы практычна перасталі, курыць палякі сталі нашмат менш. Наркамані ў іх і датуль амаль не было. Здарова грамадства — здаровыя звычкі. Бесправоўнікі нізкае, сярэдняя зарплата пад тысячу ёўра, кошты — прыкладна нашыя. І гэта яшчэ не мяжа, уся Польшча нагадвае цяпер гіганцкую будаўнічую пляцоўку...

Аб стратах німа чаго і сказаць. Ну, жуйка «Прыгоды Болека і Лёліка» знікла, падобных на пыласосы «Фіятаў» не стала... Плакаць відавочна німа аб чым.

Раней Польшча была досьць крыміналізаванай дзяржавай, бо ні адно людскное скопішча без паліцыянтаў не абыходзілася. У апошнюю пaeздку паліцыянтаў бачыў разоў два здалёк.

Тлумачэнне простае. Лепши паліцыянт — страх Гасподні. Пры камуністах страх меншай, колькасць паліцыянтаў даводзілася павялічваць. Новая Польшча вярнула сабе рэпутацыю адной з самых набожных хрысціянскіх краін свету. Такі прыклад. У Контах Рыбацкіх каля тысячи насељніцтва было два касцёлы, і ў нядзелі яны былі запоўненымі. А якія ў Мінску суднісіны — адзін пустуючыя кульставы будынак на 100 000 жыхароў? (Але пры гэтым адмаўляеца ў рэгістрацыйных абшынам пратэстантаў. Не надта вітаюць каталікоў. Фактычна пад забаронай традыцыйная ўніяцкая царква.) У такім разе хутка дылізі АМАПа для ўтрымання парадку мала будзе. Бо маргіналізуетца чалавек без жыцця духу.

Вяртаючыся дадому ў Беларусь, дзеці плакалі.

Больш дадаць німа чаго.

ПОСТАЦЬ

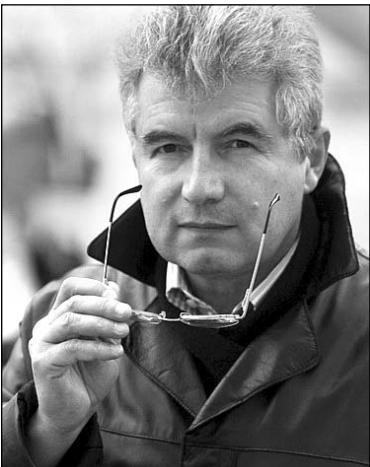
КЛАУДЗІ ДУЖ-ДУШЭУСКІ

РАЗДЗЕЛ З КНІГІ «У ВІЛЬНІ І БОЛЬШ НІДЗЕ»

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Польскі даследчык Томаш Блашчак назваў Клаудзі Дуж-Душэускага ковенскім архітэктарам.

І гэта праўда.

Леанід ДРАНЬКО-МАЙСЮК

Дзяржайны сакратар Беларускай Народнай Рэспублікі К. Дуж-Душэускі — архітэктар менавіта ковенскі, і ягоны шлях у архітэктуре пачаўся з 1921 года, калі ён эміграваў у Летуву.

В 1921 годзе за сувязь з камуністам Эдмундам Русецкім палякі арыштавалі яго і трох тыдні (па іншых звестках — два тыдні) трывалі ў турме на Лукішках...

З Э. Русецкім будучы «ковенскі» архітэктар пазнаёміўся ў 1912 годзе ў Вільні — тады Э. Русецкі быў выпускніком агранамічнай школы, а ён, К. Дуж-Душэускі, якраз скончыў віленскую рэальную школу і паступіў у Пецярбургскі горны інстытут.

Новая сустрэча адбылася ў Петраградзе ў 1916 годзе, калі Э. Русецкі служыў у царскім войску, а К. Дуж-Душэускі ўзначальваў беларускі рух — быў старшынём саюза студэнтаў, кіраваў касай узаемнай дапамогі, арганізоўваў хор і нават пакланяўся Мельпамене: удзельнічай у першай паста ноўцы «Паўлінкі» (выконваў ролю Сціплана Крыніцкага).

Пасля лютыўскай рэвалюцыі Э. Русецкі далаўчыўся да бальшавікоў, а К. Дуж-Душэускі завяршаў вучобу.

У студзені 1919-га адвучыўся і праз два месяцы 12 сакавіка быў прызначаны ў Менску на пасаду губернскага геолага, і — што цікава! — у нашай сталіцы яго прывециў зноў жа Э. Русецкі (на той час — намеснік народнага камісара земляробства Беларусі)!

Працаўцаў у Менску давялося нядоўга, усяго паўтара месяца — 15 красавіка 1919 года К. Дуж-Душэускага камандзіравалі ў Вільню...

Што гэта была за камандзіроўка, можна даведацца з пратакола допыту спадара Клаудзія ад 28 студзеня 1947 года.

Допыт праводзіў начальнік 4 аддзялення следчага аддзела міністэрства дзяржаўнай бяспекі Літоўскай ССР старши лейтэнант Данільчук.

Спадар Клаудзі паказаў, што ў красавіку 1919-га яго жонка, маці і сёстры жылі ў Вільні, і ён з дазволу Э. Русецкага паехаў туды сустрэць разам з сям'ёй Вялікдзень і закупіць для лабараторыі апаратуру...

Дык вось, 20 красавіка 1919 года ён прыбыў у Вільню, а ўжо назаўтра, 21-га, места Гедыміна было занята польскім войскам.

Новая ўлада загадала ўсім, хто мае вялікія грошы, здаць іх.

У К. Дуж-Душэускага было 15000 рублёў, аднак жа не панёс іх у польскі скарб, а праз паўтара года, восенню 1920-га, вярнуў камандзіровачную гатоўку ў менскую касу камісарыята земляробства.

Зрабіў гэтак (як заўважана, праз паўтара года!) з вяртаннем у Менск бальшавікоў, а пакуль што ў красавіку 1919-га тут, у Вільні, трэ было неяк уладкоўваць сваё жыщё, таму паступіў на работу ў фінансавую калегію саюза кааперацыі і працаваў там да снежня 1919-га.

Аднак жа час вымагаў рапущых — нацыянальна-палітычных учынкаў!

У траўні гэтага (1919) года стаў чальцом Беларускага Нацыянальнага Камітэта (БНК) і быў абраны старшынём Цэнтральнай Беларускай Рады Віленшчыны і Гродзеншчыны...

Ён становіца значнай фігурай, шмат ездзіць, сустракаецца з Пілсудскім, нямецкім міністрам Эрцбергерам, кіраўніком місіі ЗША ў Польшчы сенатарам Маргентаў, прадстаўніком англійскай місіі ў Рызе палкоўнікам Талентам, савецкім пасланнікам Літвінавым, а таксама ж па даручэнні Антона Луцкевіча ў лістападзе 1919 года прадстаўляе нашу краіну на канферэнцыі прыбалтыйскіх дзяржаў у Тарту, дзе мае гутарку з фінскім і эстонскім дыпламатамі, у выніку чаго Фінляндыя і Эстонія прызналі Беларускую Народную: удзельнічай у першай паста ноўцы «Паўлінкі» (выконваў ролю Сціплана Крыніцкага).

Новая сустрэча адбылася ў Петраградзе ў 1916 годзе, калі Э. Русецкі служыў у царскім войску, а К. Дуж-Душэускі завяршаў вучобу.

Ен становіца значнай фігурай, шмат ездзіць, сустракаецца з Пілсудскім, нямецкім міністрам Эрцбергерам, кіраўніком місіі ЗША ў Польшчы сенатарам Маргентаў

Балгарыя, Чэха-Славакія, Летува, Латвія і нават Нямеччына...

Вось гартаю дыпламатычныя пашпарты спадара Клаудзія, вывучаю візы: нямецкая, літвінскія, латвійскія, эстонскія, польскія...

Так і карціца спытацца ў псеўдагісторыку: гэтыя візы існуюць у паветры ці ў пащарце грамадзяніна БНР?

Аднак вярнуся да Эдмунда Русецкага: ён ведаў пра дзеянасць свайго сябра і — камуніст! — ухваляў яе.

Клаудзі Дуж-Душэускі. Малюнак Анатоля Крывенкі (1942, Мінск)

Недзе ў канцы 1920 года пад чужым іменем ён з'явіўся ў Вільні, а К. Дуж-Душэускі якраз вярнуўся з Рэвеля.

Такім чынам яны сустрэліся, Э. Русецкі нават некалькі дзён пажыў у сям'і Душэускіх.

Гэтага было дастаткова, каб жандарская канцылярыя западозрыла, што — магчыма — дзяржаўны сакратар БНР атрымаў з камуністычнага Менска нейкую шыфроўку.

Аднак жа даказаць гэта не ўдалося, мусіць, з той прычыны, што не паспелі арыштаваць Э. Русецкага, таму 7 лютага 1921 года (сведчыць «karta zwolnienia» № 369/21, падпісаная следчым рэферэнтам) К. Дуж-Душэускага адрасу К. Дуж-Душэускага.

За такую свою неабачлівасць Э. Русецкі папрасіў прафачэння і, мяркую, калі ўмее прасіць прафачэння, то, мусіць жа, быў неблагім чалавекам...

Дык вось, 7 лютага 1921 года па выхадзе з Лукішак дзяржаўнаму сакратару БНР стала ясна: у Вільні жыць не дадуць!

І тут збольшага паспрабую разбрэцца ў блытанай карціне выезду з Вільні.

Адам Станкевіч на допыще 29 верасня 1949 года паведаміў: у 1922-м К. Дуж-Душэускі ў ліку 33-х беларусаў і летувісаў быў высланы польскай уладай у Летуву як непажаданы элемент.

Трэба аднак удачлініць: быў высланы ці выехаў сам?

І ці ў 1922 годзе?

Гартаю жыццяпіс К. Дуж-Душэускага; гэтыя жыццяпіс з летувіскай на расійскую пераклаў у Вільні 17 снежня 1951 года памочнік оперупаўнаважанага з

аддзялення 2 аддзела міністэрства дзяржаўнай бяспекі Літоўскай ССР малодшы лейтэнант Андрушкявічус.

У дакументе адзначана: «...20 верасня 1920 г. разам з апошнім летувіскім войскам я паехаў у Летуву, таму што не хацеў зноў заставацца на тэрыторыі, захопленай палякамі...».

Як бачна, не ў 1922 годзе адбыўся выезд, а ў 1920-м, і нават акрэслены дзень — 20 верасня!

А вось паказанні спадара Клаудзія за 28 студзеня 1947 года, якія дзяліцца сказанае ў жыццяпісі: «...калі ў верасні 1920 г. палякі зноў авалодалі Вільні, то габрэйскі гандляр Ютан прапанаваў мне месца на сваёй падводзе, і за некалькі дзён мы й даехалі ў Коўні...».

І апошнія сведчанне.

13 снежня 1946 года старшы следчы следчага аддзялення Ковенскага аддзела міністэрства дзяржаўнай бяспекі Літоўскай ССР лейтэнант Отнёў атрымаў ад спадара Клаудзія такое прызнанне: «...20 верасня 1920 г. разам са сваім знаёмым па работе ў саюзе кааперацыі Ютанам я выехаў з Вільні ў Летуву і з таго часу жыў у Коўні...».

З таго часу!

Гэта значыць — з 20 верасня 1920 года!

Тады як жа быць з нелегальнай сустрэчай з Э. Русецкім, якай (нагадаю) адбылася недзе ў канцы 1920-га?

І не ў Коўні адбылася, а менавіта ў Вільні!

І як жа быць з арыштам у пачатку 1921 года зноў жа ў Вільні?!

Трэба думаць, К. Дуж-Душэускі пасля 20 верасня 1920 года на ведваўся ў Вільню да сям'і (таемна!), тады ж быў узяты пад варту, і 7 лютага 1921-га (ці на які дзень-другі пазней) ужо канчаткова пакінуў месца разам з жонкай Аленай...

У Вільні засталася маці, а ён абраў сталае жыцця ў эміграцыі, вядома ж, ведаючы, што эміграцыя — гэта перш за ёсё сацыяльная няпэўнасць.

Ён вывучыў летувіскую мову; ён не збіраўся жыць на чужы кошт, рыхтаваў сябе да таго, каб архітэктурнай працай пазбавіцца гэтай самай сацыяльной няпэўнасці...

У 1927 годзе паспяхова скончыў ковенскі ўніверсітэт і абараніў дыпломнную работу «Проект Дома Імія Басанавічуса» (кіраўніком праекта з'яўляўся прафесар Міколас Сангайла).

У Менску (у архіўным касцёле Святога Язэпа) захоўваецца копія копіі жыццяпісі К. Дуж-Душэускага; гэтыя жыццяпіс з летувіскай на расійскую пераклаў у Вільні 17 снежня 1951 года памочнік оперупаўнаважанага з

Натарыус адзначаў: у арыгінале паправак няма, копія слова адпавядае арыгіналу, адрас уладальніка дыплому: Коўня, вуліца Міцкевіча, д. 15...

Аднак (падказвае іншы дакумент) больш дакладная нумарация — 15/23, што значыла: дом знаходзіцца на рагу, а кватэра 10.

13 (5)

З дапамогай Асты Раманюк у дыпломнай копіі я прачытаў:
«Ад Імя Летувіскай Рэспублікі

Ковенскі Універсітэт, Рэктар, Сенат і Прафесары гэтым сведчаць, што ў той час, калі Рэктарам быў Ардынарны Прафесар кафедры Дзяржаўнага права Міколас Рамерыс; калі Дэканам Тэхнічнага Факультета быў Экстраардынарны Прафесар кафедры Будаўнічай механікі Казімірас Васільяскас, — Клаўдзі Дуж-Душэўскі, народжаны ў мястэчку Глыбокае Віленскай акругі, прыйшоў усе навукі будаўнічага аддзялення Тэхнічнага Факультэта, добра здаў усе іспыты, добра выкананаў і абараніў дыпломны проект «Дом Імя Доктара Басанавічуса ў Вільні», атрымаў усе права дыпламаванага інжынера. Гэта Універсітэт сведчыць сваёй пячаткай, подпісамі Рэктара і Дэкана. 5 снежня 1927 г. ...».

Спадар Клаўдзі абараніў дыплом у групе выпускнікоў, якая складалася з дзеяўцаў, і гэта значыла: у 1927 годзе Летувіская Рэспубліка пабагацела на дзеяўцаў новых інжынеруў; яны зайлелі права праектаваць і выконваць работы па сваёй спецыяльнасці.

Дэкан К. Васільяскас адзначаў у газетнай нататцы: усе дыпломанты (а гэта летувісы, адзін габрэй і адзін беларус) добра ладзілі між сабою...

Атрымаўшы дыплом, К. Дуж-Душэўскі з палітычнага беларускага будаўніка ператварыўся ў сацыяльнага летувіскага!

У пасведчанні пад нумарам 2471, якое выдадзена 3 сакавіка 1928 года будаўнічай інспекцыяй міністэрства ўнутраных спраў, можна прачытаць: «... Клаўдзі Дуж-Душэўскі зарэгістраваны ў Будаўнічай Інспекцыі будаўнічым інжынерам з пасведчаннем Тэхнічнага Факультета Універсітэта Летувы № 362 ад 16 снежня 1927 г. ...».

Дык які ён — дыпломні праект інжынера К. Дуж-Душэўскага?

Ён хацеў узвесці будынак на два паверхі ў стылі позняга рэнесансу!

Што да асаблівасцей, то на атыку збудавання, паміж выявай слупоў Гедыміна і гербом «Пагоня», значыўся надпіс: «Палац Басанавічуса».

Усё-такі не дом (няхай сабе ўзялік літары, як сказана ў дыпломе), а палац!

Крыху ніжэй ішлі слова: «Шчаслівыя вы, часы Адраджэння, і вы, таленавітыя дзеці Бацькаўшчыны!».

Словы завяршаліся датай: МСМХVІІІ (1927 год).

Міжвалі згадваецца атык Вострай Брамы — слупоў Гедыміна на ім ніяма, але ён таксама рэнесансны і таксама ж упрыгожаны «Пагоняй»!

У лік памяшканняў палаца ўваходзілі — бібліятэка, лекцыйная зала, чытальня, музей, выставачныя пакоі.

Бібліятэка, у фондах якой мелася быць 150000 тамоў, складалася з адной залы ў падвале і дзвюх на першым паверсе.

Лекцыйная зала мела форму амфітэатра і разлічвалася на 400 душ.

Плошча музея раскінулася на 500 кв.м., у чытальні магло змясціцца 150 чытачоў, а наогул жа ва ўсім будынку адначасова маглі знаходзіцца 800 чалавек...

Кубатура ж палаца адпавядала 35000 куб.м.

На той час 1 куб.м. каштаваў 75 літаў, то выхадзіла, што агульны кошт будоўлі складаў 2625000 літаў...

Але галоўнае ўсё ж не гэта! Галоўнае то, што праект К. Дуж-Душэўскага меў сваю палітычную асаблівасць: палац Басанавічуса задумваўся да ўзвядзення на пляцы Лукашкі ў Вільні!

Міжваенна Вільня, як вядома, належала Польшчы; паміж Летувой і Польшчай адносіны ўсё з-за таго ж віленскага пытання былі вельмі складаныя, таму мара пабудаваць менавіта ў Вільні Дом у гонар Басанавічуса (бацькі летувіскага адраджэння!) была не проста палітычна смелая, а нават у немалой ступені й права-кацыйная...

Ці ведала польская ўлада пра творчы намер К. Дуж-Душэўскага?

Вядома ж, ведала.

Ковенскія газеты пісалі пра дыпломні праект нашага палітыка, і дэфензіва, безумоўна, гэтыя газеты чытала.

Аднак жа палікі з таго вялікай проблемы не рабілі — ва ўсякім разе ў Вільню пускалі.

Ці К. Дуж-Душэўскі быў у Вільні (і ўжо не таемна, а легальна) — напрыклад, у 1929 годзе, калі захварэла маці, і ў 1930-м, калі маці памерла.

6 красавіка 1933 года аддзел бяспекі Віленскага ваяводства за подпісам ваяводскага радыцы В. Рэйса выдаў дадзенку, паводле якой грамадзяніну Летувы К. Дуж-Душэўскому давалася магчымасць перайсці летувіска-польскую мяжу ў пункце Завясы.

Вядома, дыпломні мара 1927 года не магла здзейсніцца — палікі нізашто не далі б у Вільні пабудаваць «Дом Басанавічуса»!

Аднак жа мара ўшанаваць знага дзеяча суседній культуры

Для Беларусі распрацаваў малюнак нацыянальнага сцяга і, можна сказаць, асновы нацыянальнай дыпламатыі, рэдагаваў часопісы й газеты, ствараў падручнікі і слоўнікі, кіраваў грамадскім арганізацыямі...

Клаўдзі Дуж-Душэўскі. Фотадымак з пашпарта грамадзяніна БНР

Клаўдзі Дуж-Душэўскі і Кастус Езавітаў. 1919 год

заставалася і жыла, дарэчы, не толькі ў душы спадара Клаўдзі!

У душах іншых беларусаў таксама!

Часам агалошваліся прапановы пабудаваць менавіта ў Вільні помнік Басанавічусу яшчэ пры жыцці самога Басанавічуса!

Так, у 1926 годзе віленскія беларусы адзначалі 75-годдзе вучонага, і Адам Станкевіч, вядомы літвафіл, падаў думку: добра было б, каб у Вільні яму, вялікаму летувісу, быў паставлены помнік!

Антон Луцкевіч палічыў заяву А. Станкевіча несамавітай, бо ў ёй чулася няхай сімвалічнае, але ўсё ж такі «дараванне» Вільні помнікі.

«...беларусы ў справе Вільні зацікаўлены не менш, чым летувісы!» — пісаў А. Луцкевіч.

Вядома, прычынай неспадзяненай спрэчкі тут з'яўляўся не сам Басанавічус, не ягоная асаба, а ўсё тая ж Вільня!

А да вялікага летувіса адносіны ў А. Луцкевіча былі самыя паважлівыя: у 1927 годзе ён прысвяціў яго памяці некралог, у якім называў доктара Басанавічуса «...бацькем летувіскага Навукі...» і «...найвыдатнейшым павадыром адраджэнскага руху сярод летувісаў...».

Няма ніякага сумнення, што такія слова мог бы сказаць і сам К. Дуж-Душэўскі, бо невыпадкова ж філасофскую прастору Басанавічуса — Літву — іменаваў сваёй радзімай...

«...не пакідачу беларускую работу, я застаюся беларусам, а таксама ж імкнуся быць і добрым грамадзянінам маёй радзімы Літвы... Да Літвы стаўлюся, як да сваёй радзімы, і хачу быць карысным і добрым грамадзянінам, але ва ўнутраных справах Летувы не ўмешваюся, бо хачу быць тактоўным да краіны, якая дала мне прытулак...» — так наташаў у жыцця і, познік ж, такія пачуцці дапамагалі яму будаўніча аздабляць Летуву.

На архітэктурнай ніве К. Дуж-Душэўскі працаваў шмат і з вялікай асалодай; умеў добра зарабляць і шчодра дапамагаў беларускім установам...

Часопіс «Калоссе» пісаў у 1938 годзе:

«...Музей (Беларускі Музей імя Івана Луцкевіча). — Л. Д.-М.) атрымаў ад старога беларускага дзеяча з Коўна інжынера-архітэктара Кляўдзіоша Дуж-Душэўскага паведамленне, што са сваіх заробкаў ён пастанавіў выплачваць даволі значную суму штомесячна на дапамогу Музею.

Як ведама, Музей, пазбаўлены дзяржаўнае дапамогі ад чэрвеня 1938 года, утрымлівае выключна за складкі сяброў і прыхільнікаў Музею. Сума, здабываная што-месяц гэтым шляхам, пакрывала дагэтуль толькі выдаткі на аплату музейнага памяшкання ў дзяржаўным гмаху і на неадкладныя бягучыя патрэбы. Дапамога інжынер-Дуж-Душэўскага дасць магчымасць хоць мінімальная аплаты ахвярнае працы музейных работнікаў.

Гожа адзначыць, што інжынер Дуж-Душэўскі ўжо калі 20 гадоў жыве ў Коўне і сваёй фаховай працы здабыў для сябе паважныя матэрыяльныя падставы быту, катрэя даці яму магчымасць не толькі пабудаваць для сябе пекны дом у сталіцы Летувы, але, як бачым, і дапамагчы са сваіх заработкаў беларускай культурнай установе. Пажадаем, каб за ягоными прыкладам пайшлі і другія заможныя Беларусы, лічба катрэя з году ў год узрастает...

Так, К. Дуж-Душэўскі заробляе аддаваў, пакідаў сабе толькі неабходнае.

Для Беларусі распрацаваў малюнак нацыянальнага сцяга і, можна сказаць, асновы нацыянальнай дыпламатыі, рэдагаваў часопісы й газеты, ствараў падручнікі і слоўнікі, кіраваў грамадскім арганізацыямі...

А для Летувы ствараў матэрыяльныя каштоўнасці: кінатэатры, радыёстанцыі, халадзільныя установы, беконныя фабрикі, прыватныя дамы для ковенскіх дактароў, адвакатаў, інжынераў, а найбольш — двух і трохпавярховыя паштовыя будынкі і дамы адпачынку для паштавікоў, як, напрыклад, летні дом у Нідзе.

А яшчэ праектаваў помнікі ў гонар 10-й гадавіны летувіскай незалежнасці — у сваёй працы пра «ковенскага» архітэктара Т. Блашчак згадвае помнік, устанаваны ў Акмяне...

Смяротная небяспека часта наўсала над спадаром Клаўдзіем, а ён — і страціўшы спакой! — усё адно заставаўся людскім, інтэлігентным.

Калі памёр, развітальнае слова прысвяціў яму Віктарас Ражайціс — дацэнт Ковенскага палітэхнічнага інстытута, эксперт па будаўнічых канструкцыях.

В. Ражайціс гаварыў пра К. Дуж-Душэўскага як пра майстру, які меў широкі кругагляд, як пра асобу высокай эрудыцы і шляхетнасці...

2011 г., Менск.

Цалкам книгу можна будзе прачытаць у часопісе «Дзеясло».

ВЕРШЫ

ГЕРОЙ ЭПОХІ СТАБІЛЬНАСЦІ

Сяргей ПРЫЛУЦКІ

Клуб Мёртвых

у памерлых свае цяжкасці і інтарэсы
але пра іх не пішуць у книгах не кажуць
у прэсе

напрыклад самагубцы пікетуюць
райскую амбасаду
патрабуючы роўнасці ў допуску
да райскага саду

яны маюць сваю Самагубчу Лігу
праз якую прасоўваюць змены ў Святую
Кнігу

там таксама ёсьць зборы і прызывы
у войска
дызерціраў — абодва бакі —
наказваюць жорстка

спустошыўши кволыя душы, іх
высылаюць назад — у свет жывых

свет мёртвых — ён быццам лятучы
галандзец
дае табе шанец і забірае шанец

там гастарбайтары з пекла ствараюць
таемныя ложы
але кожны жыхар парадызу да іх варожы

у сваю чаргу жыхары парадызу,
занураныя ў тугу,
бяруць эккурсійныя туры
на востраў граху

і калі скажам віктар пятровіч
знаёміца ў пабе
за порцыяй віскі з шыкоўнай бабай

і калі скажам віктар пятровіч,
нябесны населенік,
накідае ў выніку ў пекле сваё насенне

то абедзьве сістэмы згубіўши сваіх

адэптаў

ператвараюца ў два ўяўных канцепты
то бок паміраючы ты без ніякіх віз

патрапляючы ўверх патрапляеш і ўніз

мантра

калі сэрца трыміць быццам бомж
пад картонкай
і трывога ніяк не выходзіць вонкі,
уяві, што ты мёртвы, ты мёртвы,
ты мёртвы
у труне, у новым касцюме і ботах
уяві што ты труп, жаўнер
тагасветнае роты,
сам-насам з сабой, з зямлёю
засыпаным ротам

бо згадка твая бы рэфлекс запаволенай дзеі
мо ѹ не адразу, але ад яе лягчэе

коjnага ранку па тратуарах і пляцах
механічныя робаты смутку імчаць
на працу

запіваючы печыва каваю ці кампотам
уяві сябе кожным з іх, то бок — мёртвым

гуляючы ў мачо, у прадајснага патрыёта
пералятаючы атлантыку самалётам

ля станка выціраючы лоб ад поту
замры на імгненне, пачуцься мёртвым

уяві, засынаючы п'янным васем пад плотам,
што цябе не было — нарадзіўся мёртвым

у чаканні найгоршага, на вяршинах адчаю

гледзячы ворагу ў очы, стоячы
перед зграйай

адолей страх, не будзь ідывётам
не забываіся, памятай — мёртвы, мёртвы

весень блатных патрыярхай

у горадзе напружаная крымінальная
абстаноўка
але зневінне ўсё ціха навокал —
аптычны падман
гаспадыні выбіваюць аб турнікі цыноўкі
гаспадары напіваюцца або паляць план

цыганскія кланы захапілі ўсе
стратэгічныя рынкі
мянты — прадажныя сукі, мэр —
стары наркаман

брата метадычна скупляе
у вайскоўцаў скрынкі
рыхтуючы табару буфанаду і балаган

цихі памежныя горад заходнія беларусі
ад скрухі ў піўнухах рабочыя рэксуць
рабочых

на лецішчах — сходкі аўтарытэтай у духу

«Хроснага бацькі» бы іхнія сінія очы

блішчакі як раса на шырокіх летніх
тэррасах

у кожнае з бандаў свае вызначальныя

знакі

у адных — пінэскакі ад Brioni і жонкі

ад цінта браса

у другіх — шал ад бога і дэмданы

у цёмных бараках

спаленія дыскатэкі крамы перастрэлкі

ў бараҳ —

рамантыка ды і толькі як напішучь

пра гэта потым

як палае жыццё ты бачыў не толькі

ў марах

і як смерць разносіць сваім падпісчыкам

пошту

апусцелі рынкі вакзалы тэнісныя корты

без іх першабытнае злосці вітальнае смагі

бы вялікія мёртвія рыбы да мора мёртвых

плывуць па вадзе браткі і цыганскія

патрыярхі

штовечар пад вокнамі пад'езда бухаюць

пацаны

у коjнага патрыманая тачка спартовыя

штаны

усім па дваццаць максімум дваццаць пяць

недзе а трэціяя начы яны пачынаюць біцца

або спяваць

рэпертуар стандартны «шансон» і брат

яго «рускі рок»

асабліва душэўна рве струны нейкі Санёк

б'юцца ў асноўным дзеля чыстага інтарэсу:

чувак упадзе з першага ці з другога разу?

часам да іх далучаеца інвалід Валера з
5-й кватэры
«Валера, бля!» — кричаць пацаны, — «бля,
Валера!»

абдымамаюць яго, як брата, наліваюць
гарэлкі,
просіць распавесці пра зону, 90-я, пра пе-
растрэлкі

«гаўно гэта ўсё», — кажа Валера, — «я ѿ
сам не рады
што трапіў па малалетцы ў тыя

расклады»

карачай звычайнай моладзь краіны пубэр-
татнага веку:
абліча Тайсану, душа Чыкаціла, розум
Швейка

аднойчы яны замовілі шлюху, студэнтку-
здавочніцу

набухалі ѹ расклалі акурат на дзіцячай

пляцоўцы ѹ пясочніцы

і пакуль маладой і прыгожай па чарзе
карystалася ўся кампанія
у доме насупраць бліснулі два біноклі і
ішці цыгарэт (сёмаі была мая)

потым па выкліку нейкай старой кашолкі
прыехаў мянтойскі бобік пачаліся раз-
боркі

каго вырубілі адразу, каму перед тым
разблілі нос аб арэлі

«толькі рэктару не званіце», — маліла
заплаканая работніца панэлі

яе галас напэўна распалохаў ўсіх наваколь-
ных эсулікаў,
на балконы ў начнушках і майтках вывали-
ла цікаўная публіка

нейкі мужык нават выпаў спрасоння з
другога паверху
а калі ўсіх забралі, чамусьці стала стра-
шэнна адзінока і ціха

над асеннім узлескам бязгучна ляталі
начніцы,
недзе ўдалечы ѹ цягніку засыналі стамлён-
ныя правадніцы

гаслі вонкы ў дамах, у халодным паветры
чуўся водар аzonу

й недапалкі, бы першыя кроплі, павольна

падалі ўніз

у сухія далоні газонау

гатэль мілосці

у выніку ты пераехала ѹ іншы горад
мы абодва пра гэта ведалі і чакалі

зрэшты свет — адзін вялікі гатэль

і не важна ѹ чым нумары або спальні

глушыцьмем партвэйн

і шукацьмем рэшткі любові

бо рэшткаў па ёй ніколі не застаецца

я ѿсіяць помні цела твойго

раскошныя залі

але цяпер мы нібі два вандруйных сложэты

з адкрытым фіналам

дзве аднолькавыя кнігі

ў розных мілосных архівах

адцяпел час плыве паўз нашыя сны

быццам вялікай іржавай баржы

і нікто не ведае што рабіць

з гэтай тлустай нафтай страху

і мёртвай флорай словаў

самагубцы скачаюць з маствоў

пакідаючы блізкім замест развітальных

лістоў

нясплачаныя крэдыты

рэшта спасцігае даўніе майстэрства

дольчэ віты

і толькі мы між імі — пасярэдзіне —
быццам шрубу на жнівіцах

і тысячы кахранкаў

ляксаць у тысячах ложскаў

іхнія абдымкі — перадсмяротныя

супаргі

іхнія слёзы — вада ў лёгкіх кахрання

бо кахранне кажуць жыве тры гады

але нават іх не хопіць

каб вычуць твой стогн

таму застаецца адно лавіць дыханне

цалаваць чужія валасы

чужія сцёгны

каб прачніца назаўтра сам-насам

з водарами чужога цела

які таксама хутка сыйдзе

ляткі ѹ бязыменны

герой эпохі стабільнасці

Беларусь а давай выгадуем табе нацы-
янальнага супергероя

Дзед-Барадзед будзе хросным Паца-Ваца

НАЧЫРКІ

АХІЛЕС І БАРБАРА

Анка УПАЛА

Антычны філосаф Зянон казаў, што хутканогі Ахілес ніколі не здолеет нагнаць марудную чарапаху. Я думаю, і спрабаваць не будзе. Проста не пабяжыць. Нават Ахілес не пабяжыць... Навошта бегаць за чарапахамі, калі можна паглядзець навіны, прыбрацца ў пакоі ці скласці надзвычайна патрэбную справа здача для адміністрацыі Ленінскага раёна. Можна таксама змайстраваць што-небудзь сваімі рукамі ці зарабіць грошай. А можна займацца самаадукацыяй ці, калі не патрапляеш, паступіць ва ўніверсітэт на другую вышэйшую альбо, прыкладам, у акадэмію якую-небудзь, лепей за ёсё юрыдычную. Альбо бізнесоўцам можна пайсці працаўца, гандляваць памідорамі. Таксама можна.

Не. Думаю, што і Ахілес не пабяжыць за чарапахай, калі толькі...

— Хадзем дадому, Ахілес! — Барбара бярэ Ахілеса пад руку, і яны выходзяць за шкляныя дзвёры крамы хатніх жывёлін. Чарапаха сумна глядзіць на іх і задумліва размінае лапы.

16 сакавіка

Ахілес лічыць, што самая жахлівая рэч у свеце — гэта хранометр. Унутры атамны дзеля асаблівай дакладнасці, а зонку — птушачка з хаткай. Такое сабе «ку-ку». Сядуць Ахілес з Барбарай на кухні паснедзяць альбо гарбату папіць, альбо кавы. Кадабру частуюць: яна так смешна гарбату п'е праз трубачку. З бабуляй, бывае, гаворку завядуць, калі яна адновіцца з попелу. А тут — «ку-ку»!! Час класціся спаць! Альбо бегчы на працу! Альбо на чыгуначны вакзал... у дзіцячы садок... на самалёт... на аўтобус... на сустречу з Адэлаідай Сабакаўнай... у Дублін...

Вар'яцкі дом, праўда-праўда. Не-не, нават і не ўтварвайце мяне. Трэба прадаваць хранометр.

18 сакавіка

Сёння па радыё згадалі закон сусветнага прыцягнення. Ахілес шукаў яго ў Канстытуцыі, але не знайшоў. «Кепская Канстытуцыя», — зрабіў выснову Ахілес. «Мая лепей», — супакоіла яго зграбная Барбара.

23 сакавіка

Французскага пісьменніка Ларашфуко спачатку звалі François VI, duc de La Rochefoucauld — вельмі складана. Ён з-за гэтага моцна пераймаўся, бо ніхто не мог запомніць і правільна запісаць яго імя, нават бацькі і супрацоўніцы пашпартнага стала. У François VI, duc de La Rochefoucauld пачалася дэпрэсія, і ён прыйшоў да Ахілеса тапіца ў ягонай ванне. Пашкадаўшы Ахілес французскага пісьменніка і падрасціў сваіх сяброву Карла і Фрыдрыха дапамагчы François VI, duc de La Rochefoucauld, але двайняты былі заняты: у іх акурат на той дзень была запланаваная сусветная рэвалюцыя і бабах-фаербах з волглескамі апас-

ля. Тады Ахілес пайшоў у дом мастацкай прыдумкі да Кірылы і Мяфодзія. І тыя ўрэшце прыдумалі пісаць вось так: «Ларашфуко», вельмі зразумела, і яшчэ шмат розных літараў напісалі, і цэлы альфабэт. Кірыла сказаў, што гэты набор трэба называць «кірыліцай». Так было ўратаванае жыццё Ларашфуко.

25 сакавіка

Злавіў Ахілес залатую рыбку, а яна яму і кажа: «Выканай, дружа, тры мае жаданні! Жаданне першае: хачу мець залатыя зубы!»

Разважыў Ахілес: няправільная рыбка нейкая, і проба ўсе на пузе расплывістая; і паклаў яе назад у акварыюм.

27 сакавіка

Дворнік Муаўр мае Хонаванутру. Гэта не хвароба, а хатняя жывёла. Іншымі словамі, звычайны кот. У гэтага ката шыкоўнае доўгае футра, дрэнныя харкар і сваіякі ў Варшаве. Кожную нядзелю яны тэлефануюць Хонаванутру з Варшавы з самага ранку, і Муаўр заве ката да тэлефона: «Хонаванутра-хонаванутра-хонаванутра!» — узнімае ўвесі дом на вушы, а кот ўсё адно яго не чуе, бораніцай у нядзелю спіць, як нежывы. Вось і сёня Хонаванутра не паразмаўляў з варшаўскімі сваякамі.

28 сакавіка

— Буль-баб-уб! Ля-уб-аб! Бубаб-аб! Аб-уб-уб! — бубніла бабуля і хадзіла туды-сюды па Ахілесавай кватэры.

— Я вас праводжу, — адразу ветліва сказаў Ахілес, калі знайшоў яе ў сябе дома і прыемна ўразіўся.

31 сакавіка

Сядзіць Ахілес у лазенцы на бруднай бялізне і ловіць у ванне рыбу: у акварыюме больш не спрабуе: залатая рыбка ўвесі час выцягваеца: то царства новае, то бігудзі, а то і залаты прас патрабуе. А ў Ахілеса няма.

Дык вось, сядзіць ён з вудай. Батарэя прыемна цурчыць, яркая лямпачка і свеціць, і грэе, у ллюстры ўсё гэтае харество адбіваеца — так добра! А тут лёска як затузаецца! Пацягнуў Ахілес вуду — і выпяцнуў боты з зубамі! Ну, вы ўсё дзе-небудзь такія ды бачылі, хоць бы і ў музеі: зяпы разяўленыя, іржавымі цічкамі пачвякаюць, есці просьціць. Пабеглі боты на кухню наўпрост да лядоўні. Бляжыць за імі хутканогі Ахілес, а дагнаць не можа. Замкнуліся боты ў маразільнай камеры, і дастаць іх адтуль ніяк немагчыма, толькі храбусценне за дзверкай чуваць. Вось тут Ахілес і здагадаўся, што гэта не простила боты, а боты хуткаеды. Мусіў Ахілес іх разам з лядоўнія выкідаць з вакна, бо інакш з'елі б яны яго.

33 сакавіка

Кобра Кадабра вельмі добрая. Кадабра шые, Кадабра пляце кручком паласатыя шкарпэлкі, голоўным чынам таму, што ёсё астатніе на ёй дрэнна трymаеца. А хто не ўяўляе, як Кадабра пляце, дык вельмі прости — хвосцікам. Кадабра ўвогуле шмат дапамагае Барбары па гаспадарцы: падло-

гу памыць альбо бялізу — усё можа, усё ўмее, такая чароўная.

Паколькі ўсе справы на сёння былі зробленыя, Кадабра маркоцілася дома ў адзіноце, і таму пачала забаўляць сябе, элегантна паплёўваючы з форкті на галовы мінакам. Яна ціха смяялася ад задавальнення, калі спроба заканчвалася ўдала. Кожны свой поспех Кадабра адзначала крыжыкам на падваконні. Ага, дворнік зноў здымася свайго ката з дрэва. Агонь па дворніку! Хі-хі — круціць галавой і думае, што гэта верабей не стрымаўся ў палёце!

У тых няўрымлівых гульнях Кадабра прабавіла дзве гадзіны, пакуль Барбара не вярнулася з цырульні. Потым яны разам глядзелі тэлевізар і смяяліся з Муаўром, які прыйшоў пахваліцца, што ад птушынага памёту ў яго раптоўна зняло шматгадовы рэўматызм.

35 сакавіка

Зранку Барбара села на булачную дысіту. Запісвайце, спадарыні: булка, булка-булка-булка, булка-булка-булка-булка, з усіх сіл, як мага долей. Ужо ўвечары Барбара не магла глядзець на булкі і лёгкак паабяцала сабе ніколі больш іх не есці. Напрыканцы наступнага тыдня мусіць з'явіцца талія.

37 сакавіка

Прачнуйся Ахілес апоўначы і чуе, што нехта ходзіць па кватэры: лёгенька гэтак, туп-туп-туп у камору. А потым ужо назад, толькі крокі цяжкія, ажно падлога прагінаеца: рып-рып-рып да адзежнае шафы.

— Зноў бабуля, — падумаў Ахілес, — у вартаўніка, мабыць, гуляе, — павярнуўся на іншы бок і спакойна заснуў.

З узыходам сонца ўзняўся Ахілес, і — да шафы, каб апрануцца. Адчыняе яе, а там абрусок ляжыць згорнуты. А ў ім чаго толькі няма: абаранкі, цукерачныя аборткі, ддвадцаць тысячаў паўнаважкіх рублёў дробнымі купюрамі, рэшткі кашы і нават курыныя костачкі.

Вось яно што! Абрус-самабранак у дому завёўся! Прадукты, гроши, вонратку, у ракавіну. Добра, калі ў сметніцу, але ж і ў ложак адкладвае. Непрыемна. Мокра зноў-такі, і шкарупуні вострыя: спаць нязручна, калі не выкідаць. А яечно з гэтых яйкаў гатаваць не надумай, бо сам тады ў вымарадка ператворыўся! Кшталту, як хто з капытка паг'е, той — у казлянітка... Так і тут.

47 сакавіка

Барбара выкапала пастку на мышэй акурат ля пад'езда. Так усё добра замаскіравана, і сыркі плаўлены пакладзены. Першы трапіў у яе Ахілес. Не праз сыркі, вядома. Цёмна было, таму і не заўажыў. Усю ноч у яме прасядзеў. Зверху яшчэ мышэй нападала. Тыя таксама праз нязважлівасць. Апошнім прыгожа паваліўся ў яму дворніку ў Хонаванутру. Гэта было адзінае асэнсаванае падзенне, інсцэнаванае пад выпадковасцю. Мышэй пад раніцу ў ямцы значна паменела, а ў хонаванутрына пузу павялічылася. Апошнія дзве мышы, што засталіся, Хонаванутра паклаў пад галаву, каб ямчы было спаць, пакуль яго не прыйдзе выратоўваць гаспадар. Хонаванутра салодка плюшчыў вочы, а мышы ў яго пад галавой не спалі і шмат думалі пра рознае, хоць і не варушыліся. З раніцы Хонаванутра высадзіў іх на паверхню планеты, і хісткай хадою яны пайшлі дахаты, тримаючыся за лапкі. З таго часу Хонаванутра не есць мышэй, і Муаўр мусіць выдаткоўвацца на пакупны корм. А мышы — тыя што... Размножваюцца сабе. Вось і ладзь пасля гэтага пасткі на іх.

39 сакавіка

Божа мой, што такое «пасатыжы»? Пасатыжы-пасатыжы-пасатыжы... Ведаю гісторыю пра пасатыжы і, можа, калі-небудзь раскажу.

У Ахілеса дома пасатыжы не жывуць, яны жывуць у адміністрацыйных будынках і ўчыні. А хто не ўяўляе, як Кадабра пляце, дык вельмі прости — хвосцікам. Кадабра ўвогуле шмат дапамагае Барбары па гаспадарцы: падло-

Там жа гняздуюцца веражбей і вымарадак. Птушкі нібыта. Веражбей той — а-яй! Замовы ўсялякія практикую і праклённы непрыемныя. Кладзе людзям кнопкі ў абутикі і голкі засоўвае ў шпалеры. Бывае, што і сурокі наводзіць. Са сваіх вачэй і наводзіць з распрыўкрасных. Міргне на цябе, ты нутром і адчуваеш, што ў цябе малако пракіслі. Тады траба яму гроши плаціць, каб ён сурокі зняў. Ну вось, рублік заплоўці — і ідзі дадому весяліцся. Кожны раз, атрымліваючы рубель, веражбей знятэжана чырване — зарабляе.

Вымарадак той яйкі адкладвае: на тое падарыла яму матухна-прыроды вялікі яйкаклад. Вось паўсюль адкладвае, дзе яго не прасілі. У вонратку, у ракавіну. Добра, калі ў сметніцу, але ж і ў ложак адкладвае. Непрыемна. Мокра зноў-такі, і шкарупуні вострыя: спаць нязручна, калі не выкідаць. А яечно з гэтых яйкаў гатаваць не надумай, бо сам тады ў вымарадка ператворыўся! Кшталту, як хто з капытка паг'е, той — у казлянітка... Так і тут.

Барбара выкапала пастку на мышэй акурат ля пад'езда. Так усё добра замаскіравана, і сыркі плаўлены пакладзены. Першы трапіў у яе Ахілес. Не праз сыркі, вядома. Цёмна было, таму і не заўажыў. Зверху яшчэ мышэй нападала. Тыя таксама праз нязважлівасць. Апошнім прыгожа паваліўся ў яму дворніку ў Хонаванутру. Гэта было адзінае асэнсаванае падзенне, інсцэнаванае пад выпадковасцю. Мышэй пад раніцу ў ямцы значна паменела, а ў хонаванутрына пузу павялічылася. Апошнія дзве мышы, што засталіся, Хонаванутра паклаў пад галаву, каб ямчы было спаць, пакуль яго не прыйдзе выратоўваць гаспадар. Хонаванутра салодка плюшчыў вочы, а мышы ў яго пад галавой не спалі і шмат думалі пра рознае, хоць і не варушыліся. З раніцы Хонаванутра высадзіў іх на паверхню планеты, і хісткай хадою яны пайшлі дахаты, тримаючыся за лапкі. З таго часу Хонаванутра не есць мышэй, і Муаўр мусіць выдаткоўвацца на пакупны корм. А мышы — тыя што... Размножваюцца сабе. Вось і ладзь пасля гэтага пасткі на іх.

51 сакавіка

Некі раптоўна ў цэнтры пакоя вырас энта... энкапліт. Адкуль насенне — незразумела. Энка...

Бабуля аднавілася на наступны дзень у вентыляцыі дома. Там яе чакалі торт і катлеты. Катлеты ёй вельмі пасуюць, калі яна іх есць, у сэнсе яны ёй да твару. Такія справы.

ЗАПІСЫ

ГЕРАДОЦІНКІ-11, або

Леанід ДАЙНЕКА

 Ах, пазія, п'янкое віно,
 Лекі ад злых дэпрысі!
 Парыса Геніюш валач бервяно
 Па зімовым сібірскім лесе.
 Снег па пахи. Найедкі пот.
 Аўчаркі на дыбкі ўстали.
 Яшчэ будуць Мао Цзэ Дун і Пол Пот.
 Ужо ёсьць — Сталін.
 Зрабіца б вавёркай, узляцець на кедр
 І грызі-грызі архі.
 Нізкі паклон вам за пакутаў букет,
 Вялікія гуманісты чэхі.
 Вы здалі паэтку, як здаюць багаж,
 У руکі Цанавы-кАта.
 І сон спакойна-радасны ваш.
 І пеніца піва кашлата.
 Але, вядома ж, невіноўны Чэх,
 Што ўзяў на душу крывавы грэх.
 Ён помніць, як курчыўся ў полымя Гус.
 Ён — нявольнік, як і беларус.
 Ведае мудры чэшскі народ,
 Што хутка скончыца гульня без правіл.
 І зашынца ў норы цкісці зброд.
 І народзіца Вацлаў Гавэл.

 Жыву я як жыве
 Уся мая краіна —
 Разлад у галаве,
 Пачуцця штурханіна.
 Ці мы адзін народ?
 Ці дурні-асталопы?
 Ці нам паўзі на Ўсход?
 Ці бегчы да Еўропы?
 Як быдла ў хлеў, ісі?
 Трымаце жыццё за лейцы?
 Быць азіятам ці
 Рабіца еўрапейцам?
 Душа ў тузе дрыжысьць
 Нязводнай і суровай:
 З якою верай жыць?
 Якой маліца мовай?
 Літвінскі сын Лявон
 Па прозвішчу Дайнека —
 Б'ю ў ЕУРАПЕЙСКІ звон,
 Склікаю ЧАЛАВЕКАЎ!

У Краіне Лядовых Палацаў

Уладзіміру Някляеву

Як, скажы, да цябе дагукаца?
 Ці не згінуў ты, родны народ?
 У Краіне Лядовых Палацаў
 Не душа ў пашане, а лёд.
 Дык ці трэба, паэт, надрывацица?
 Верш твой злую сінцу не праб'е.
 У Краіне Лядовых Палацаў
 Клюшка з шайбай важней за цябе.
 Ці напішаши ты мемуары?
 Кроў цячэ і з вачэй, і са шчок.
 Па пазставым светлым твары
 Хвошча чорны цяжскі дручок.
 Ах, як подла і як балюча!
 Дзе паэтай білі вось так?
 Спіць Няміга. Маўчыць Уручча.
 І паўзе, як звер, аўтазак.
 Вас пабілі. І вас абляялі.
 І на снезе ў святыне ліхтароў
 Кроў Някляева, кроў Някляева...
 Хіба можна забыць гэту кроў?

 Нам вяячалі: «Ліміт революций исчэрпан». І ўсюды пануюць згода і мір.
 Але грымнуў Туніс аўтаматнымі чэрзгамі.
 Але выбухнуў гнеўнаю плошчай Каір.
 І паўсталі лівійская ДжамахірЫя,

Што ў Кадафі жыла ў залатой турме.
 Разбураюцца сцены гнілія старыя.
 Вечер волі шырокі і ярасна дзыме.
 Праз Сахару рэха пайшло. Праз экватар.
 Паліца праз джунглі. Праз акіян.
 Зонкі поічак паўсталь! Гэта ломяцца краты.
 Гэта б'е рэвалюцыя ў свой барабан!

Плошча

«На широкай плошчадзе убивали нас».
 Эдуард Багрыцкі

Не засні ў паняверцы,
 Крокам крылатым руши —
 Семдзесят тысяч сэрцаў,
 Семдзесят тысяч душ!

Вер вось такім імгненнем!
 Сэрца ў кулак вазьмі!
 Тут устаюць з каленяў.
 Робяца тут людзьми.
 Вечер сіягамі палочча.
 Плошча!
 АМАП дружкамі хвошча.
 Плошча!
 Дружок балочы рабрысты.
 Зяйнеш — галаву знясе!
 Сёння ўсе дзекабрысты!
 Сёння снежанцы ўсе!
 Мро! Нябесныя знакі!
 Мужнасць! Надзея! Народ!
 Чорныя аўтазакі
 Прагна ашчэрылі рот.
 Цвёрдагранітны Ленін
 Моўчкі глядзіць з вышыні.
 Радасць! Натхненне! Маленне!
 Вера ў летшыя дні!
 2010 год!
 Плошча!
 Радзіма!
 Народ!

14 студзеня 2011 года. Прэзідэнт Туніса на сваім самалёце ўцёк з краіны, прыхапіўшы з сабою ўвесе залаты запас нацыянальнага банку. Радасны народ святкую перамогу — вуліцы аж кіпяць! Пажылую жанчыну-мусульманку, узніўшы руку, натхнёна крычыць у кінакамеру:

— Гэта заклік да народаў усяго свету! Не бойцеся дыктатараў! Не бойцеся дыктатараў!

А хтосьці з палітычных кулінараў хадеў, каб такія, як яна, сядзелі дома і варылі боршч. Рэвалюцыя перамага! Шаноўная спадарыня-мусульманка і сапраўды пойдзе зараз варыць боршч ці што там яны вараць у сваім Тунісе.

20 гадоў таму рухнуў Савецкі Саюз. Асабістая я не праліваў і не праліваю слёзы, бо заўжды быў прынцыповым ворагам імперыі, у якія б фарбы яны не фарбаваліся. Імперыя (у нашым выпадку расійска-савецкая імперыя) не можа быць добрай, не можа дэмакратызавацца. Яна можа толькі разваліцца. Ёй непатрабен беларускі паэт Някляеў, як быўлі непатрабныя Каліноўскі, Ластоўскі, Пазыняк... Яна быццам той вечна галодны воўк, які, вядома ж, невіноўны ў тым, што яму пастаянна хочацца есці і дзеля гэтага патрэбна некага забівца. Такім ваўком стварыла прырода. А ўспомніў я пра распад савецкай імперыі ў звязку са словамі Станіслава Шушкевіча. Вось гэтыя слова: «Гістарычнае каштоўнасць Белавежскага пагаднення ў тым, што Расія ўпершыню прызнала незалежнасць Беларусі (!), признала перад усім светам».

Ішоў Паўлук.
 Упаў у люк.
 Ішоў Максім.
 Упаў за ім.
 Ляжаць, крычаць,
 Ды ім — каюк.
 Ніхто не глянє
 Ў гэты люк.
 Глухі Іван
 Умелыцам быў —
 Узяў і люк той
 Заварыў!
 І толькі чутна —
 О-ё-ё!
 То нехта енъчиць
 Пад зямлём.

Камяніца... Навальніца... Бліскавіца... Чараўніца... Крыніца... Таямніца... Маладзіца... Мілавіца... Якая прыгожая беларуская мова!

Мне старасць б'еца пад рабро.
 Цішэй, спакойней кроучу, бо
 У класікі не абляруць,
 Пенсюю не абляруць.

Аказваеца, на мангольскай мове слова Манголія азначае — Краіна Непераможных. Вось так.

Мы жывем у краіне адмоўных эмоцый,
 Быццам бульба гнілая ў дзіравым кашы.
 Тут рукам і сэрцам не хапае моцы.
 І святога палёту не хапае душы.

20 студзеня 2011 года ў 11 гадзін 38 хвілінаў (люблю дакладнасць!) скончыў працу над раманам «Той, каго ўдарылі па шчачэ», дзясятым па ліку. Калі не памяліся, на сённяшні дзень я між беларускіх пісьменнікаў напісаў сама больш раманаў, хоць ніколі не гнаўся за колькасцю. Проста, у смак пісАлася, адчуваў радасць ад працы. Між гэтымі раманаў восьем на гістарычную тэматыку. Тут мяне таксама пакуль што ніхто не абагнаў. Калі параноўваў літаратурную справу са спортам, то напісанне раманаў — забег на вельмі доўгую дыстанцыю. Бяжыш, пакуль не заколіць пад дыхаўку. Не ведаю, ці сяду

зноў за пісьмовы стол, бо, шчыра сказаць, стаміўся. Няпросты быў лёс маіх раманаў. Іх жорстка крытыковалі. Іх стараліся не заўважаць. Я не ўлазіў у загады сканструяваныя афіцыйнымі крытыкамі абоімы. Мяне таўклі ў крытычных артыкуалах, а я пісаў, бо не мог не пісаць. І гэта не графаманства. Гэта — покліч нябёсаў.

Мой брат па беларускай літаратуре, хай цяжка, хай нявыкрутна, хай балоча і крываўна — пішы! Мы, калі паклікаў нас Бог, павінны сказаць пра свой род, пра свой народ, пра месца нашага народу і нашай краіны на гэтай горкай трывожнай зямлі.

Але й найявлікшую радасць прынеслі мне мае раманы. За іх я атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі імя Кастуся Каліноўскага, Літаратурную прэмію імя Івана Мележа, дыплом і залаты медаль лаўрэата прэміі імя Валянціна Пікуля, якія мне ўручыла Міжнародная асацыяцыя пісьменнікаў баталістаў і марыністаў за цыкл гістарычных раманаў.

Вядома, я радуюся, што людзі хоць і не густа, але чытаюць мае творы. А яшчэ я радуюся, што ўвёў ва ўжытак пяць літаратурна-гістарычных паняццяў: баявы кітч палачанаў «Рубон!», імя нашай старадаўніяй Башкайшчыны «Ліцвінія», «Орден Святога Палімона», «Зеўс» — Згуртаванне єўрапэнтрыстаў і назыву мініяцюраў «Герадоцінкі». Гэта, паверце, нямала для гістарычнага белетрыста, якім я сам сябе лічу.

У газеце чытаю невялікі артыкульчик і подпіс пад ім: Вера Філенка, капірайтар. Што за прафесія такая? Праз два дні сустракаю старую знаёмую цётку Ніору, якая (добра ведаю) пасля выхаду на пенсію падрабляе — падмітае територыю каля прыватных шапікаў.

— Кім працуець? — пытаю дзеля прыліку.
 — Падмітайтарам.

Бываюць здарэнні, на першы погляд, неістотныя і дробязныя, якія запамінаеш, тым не менш, на ўсё жыццё.

Спякотным летам 1957 года я паехаў са сваёй Змітрайкі на Урал, у горад Ніжні Тагіл. Было мне сямнаццаць. Быў я неўладкаваны і рамантычны. Паступіў у Клайпедскую мараходку не атрымалася, на шахту ў Данецку мяне не ўзялі, бо не меў вясімнащасці, і я рвануў на Урал, які паэт Твардоўскі (памятаец?) называў «опорным краем державы, становым хребтом». «Опорны» край аказаўся надта ж суворым краем. У тое лета грымелі жахлівыя навальніцы з градам і чырвонымі маланкамі. Калі тагільскага вакзала, дзе я туляўся і начаваў, вецер ламаў тойўстыя старыя таполі, ламаў з пранізлівым трывожным трэскам. За два тыдні галоднага бадзячага жыцця я ўшчэнт знясілেў. Скончыліся апошнія гроши. Скончыліся мізэрныя харчы. Я ішоў і хітаўся. У вачах скакалі яркія бліскайкі. Адно неадольнае дзіке жаданне жыло ўва мне: хоць што небудзь кінуць на зуб. (У той час у мяне быў яшчэ поўны набор уласных белых вострых зубоў — трыццаць два!). І тут каля цэнтральнага ўваходу ў вакзал я ўбачыў дзяблёлага барадатага мужычка, якіх у гэтых мясцінах называюць чалдонамі. Чалдон паважна сядзеў на лавачцы, раскладаўшы перад сабой на газеце пісцю гару акуратна наэрзанага сала і хлеба (апетытныя пахкі лусты!) і са смакам еў. Мяне быццам громам ударыла. Я, вельмі начытаны беларускі віскосы юнак, прагна праглынуў слінну, падышоў да мужычка і, стараючыся прамаўляць чыста па-расейску, стараючыся не збіцца на беларушчыну, сказаў:

ШТУРХАНІНА ПАЧУЩЯЎ

— Дяденька, дайтэ мне, пожалуйста, поесть.

Чалдон вельмі ўважліва зірнуў на мянене, не спяшаючыся, дажаваў хлеб з салам, не спяшаючыся, выцер чырвонай хусцінкаю тлуштыя пунсовыя вусны, не спяшаючыся, паклаў хусцінку ў кішэню і даў мне паесці. Даў малосенькі кавалачак чорнага хлеба. Кавалачак быў тоненкі-тоненкі, аж свіціўся. Сам жа чалдон зноў налёг на сала. Вось табе і «широта рускай души»!

* * *

Чаму сённяшня беларускія ўлады не любяць бел-чырвона-белы сцяг? Чым гэты колер так рэжа ім вока? Здаецца ж, сцяг прыгожы, яркі, запамінальны. Кажуць, пад ім у другую сусветную вайну маршыравалі паліцаі. Але ж і ўласціцы маршыравалі пад бел-сіне-чырвоным трохкалорам, які,тым не менш, з'яўляецца дзяржаўным сцягам Расійскай Федэрациі. Значыць, справа не ў гэтым.

Думаеца мне, рэзкая нелюбоў да бел-чырвона-беліка выкліканы тым, што дужа жён падобны на польскі бел-чырвоны сцяг. Вось каб ён быў бел-сіне-белы, падобны на расійскі, тады б яго шанавалі, цалавалі, прысягалі на ім.

Узнікае заканамернае пытанне: чым Расія лепшша за Польшчу? Нагадаю, што з Польшчай мы, беларусы, жылі ў шчыльным саюзе ўзроўня 408 гадоў — з часоў Крэўскай вунії (1387 год) да трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795 год). З Расіяй — 196 гадоў. З трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай (1795 год) да знікнення з палітычнай мапы свету СССР (1991 год). Нагадаю, што ў Польшчы ёсьць горад Мінск, Мінск-Мазавецкі. У Расіі Мінску няма.

* * *

У газетах вычытаў, што пасля брутальнага разгону АМАПам народнай дэмансстрацыі 19 снежня 2010 года каля Дома Урада частка дэмантрантаў (чалавек трышаць) шукалі ратаванне ў Чырвоным касцёле. Грукаючы жалезнымі шчытамі, на людзей няўмольна насоўвалася сцяна АМАПа. Людзі хорам прамаўлялі «Ойча наш», затым пачалі стукацца ў касцельныя дзвёры, прасіць, каб іх упусцілі ўнутр Божага храма. Але знутры дзвёры ніхто не адчыніў, хоць у касцёле, яўна, быў служкі культуры. А міліцыяны ішлі-падыходзілі ўсё бліжэй. І нарэшце ўзвіліся цяжкія дручкі.

Аб чым гэта я? Я аб тым, што яшчэ ў глыбокай даўніне (у той жа Грэцыі) самы лютыя злачынца мог, ратуючыся, забегчы ў малітоўню, дакрануцца рукою да алтара, і ён, злачынца, рабіўся недатыкальным. Я аб тым, што ў мінскім Чырвоным касцёле маеца абраам Маці Божай Ністомнай Дапамогі. Я аб тым, што заснавальнік Чырвона-Гасціла Эдвард Вайніловіч адчыніў бы дзвёры, упусціў бы перапалоханых людзей, выратаваў бы іх, а там — будзь што будзе, а там, як кажуць, Бог — бацька. Але не адчынілі. Зрабілі выгляд, што не заўважылі. Не мы ім судзі. Суддзя ім — Бог!

* * *

*Вясна... I, ветрам напятыя,
Хмары над горадам ходзяць.
Ніводнага мёртвага атаму
Не знайдзеце вы ў прыродзе.
Вясна... Гнават на могілках
Промень гуліе юны,
Дрэвы растуць, спяшаюца,
Карэнні ўрываюца ў труны.*

* * *

«Чалавечы чэррап — самая непрыступная крэпасць». Так сказаў мудра-афарыс-

З жонкай Зінаідай

тычны Карл Маркс. Гэта не перашкодзіла ягоным вучням-паслядоўнікам скрышыць на найдрабнейшы друз мільёны й мільёны такіх крэпасцяў.

* * *

*Манъяк
П'е канъяк.
Гуманіст
Грызе лаўровы ліст.*

Параходок

*Не лайдакі, не беззямельцы мы.
Вось парадокс, што дзівіць нас:
Кіруюць намі, еўрапеіцамі,
Неўязныя ў Еўразіяў!*

* * *

У турэмнай камеры вязень ходзіць і ходзіць ад сцяны да сцяны. Сукамернік кажа яму:

— Думаеш, калі ты ходзіш, дык ты не сядзіш?

* * *

Мудрыя слова майго бацькі : «Трэба рабіць. Ляжачага хлеба нідзе няма».

* * *

Матчына крыло і ў мароз цёплае.

* * *

Жыццё — выпадковасць. Смерць — за-канамернасць. Дык вып'ем, панове, за выпадковасць!

* * *

На працягу некалькіх апошніх гадоў я так захапіўся Вялікім Княствам Літоўскім, так даастатку аддаўся яму, нырнуў у ягону

глыбіню, увайшоў у ягонае магнітнае поле, што пачалі адбывацца смешнаватыя недарэчнасці. Разглядаючы новы электравыключальнік, які мы купілі для свайго лецішча, я радасна-здзіўлена сказаў жонцы:

— І тут яно!

— Што? — не зразумела Зіна.

— Вялікае Княства Літоўскае. Глядзі — на пластмасе выштампованы: ВКЛ.

Жонка ўзяла электравыключальнік, крутанаўла ў руках:

— Усё зразумела. Табе трэба крыху ад-пачыць, трэба выключыцца. Якое Княства? ВКЛ — включыць. ВЫКЛ — выключыць. Так што выключыцца, даражэнкі.

* * *

— Спадар дырэктар, прызначце мяне вашым намеснікам, і я горы за вас звярну, я буду правай вашай рукою!

— Добра, спадар Падхалімовіч, вельмі добра. Але маеца малосенькай няўязачка — я ад нараджэння ляўшун.

* * *

— Паважаныя рэдактары радыё і тэлебачання, прашу выканца для маёй жонкі Марусі і для мяне народную песню «Санникові остаётся с нами!». Выбарнік з шасцідзесяцігадовым стажам дзед Базыль.

* * *

Апошнім часам ва ўсіх, хто здольны думачы і цвяроза аналізаваць палітычную сітуацыю, рэзка зніліся надзеі на Расію як на дэмакратычную краіну. Наша магутнай ўсходняя суседка цвёрда пакроўчыла імперскай дарогаю СССР. На сваіх межах яна падтрымлівае самыя адзінствы, самыя жорсткія рэжымы. Будзь хоць сультанам, хоць ханам, заливай крывёй падуладную табе зямлю, — абы таньчыў пад расійскую дудку. Што гэта? Неакаланіялізм? Расізм?

Даю паважанаму спадарству адказ на пытанне. Гэта — нешта вельмі блізкае да імперскага расізму. Гэта — Расізм!

У звязку з гэтым хачу нагадаць шаноўнаму спадарству вядомы верш Фёдара Цюгчава, апалаґата расійскай імперскай выключнасці:

*У мом Россию не понять.
Аришином общим не измерить
Уней особенная стать —
В Россию можно только верить.*

Вось якім я пачуў гэты верш з вуснаў украінскага паэта, калі мы сядзелі з ім у рэстаране ўладзівастоцкага гатэля «Золаты Рог», а за вакном бушаваў цыклон, што наляицеў з Японіі:

*У мом Россию не понять.
Аришином общим не измерить.
Уней особенная стать —
Россию можно только херить.*

Як кажуць — без каментару.

* * *

*Родныя слова гучаць увушишу.
Родныя гукі гояць душу.
Які не стараўся, забыць іх не змог,
Хоць пратапатай можна сотню дарог.
Там, дзе сінеюць Вольса і Друць,
Родныя слова са мною памруць.
Мой захаваюць голас і зрок.
Ружай праб'юца праз белы пясок.*

Слабадушным

*Разлюбілі тое, у што верылі.
Сіл на новы паход не стае.
Пад драпежным крылом Імперыи
Пахавалі галовы свае.*

Сумненне

*Ці ў той рацэ шукаю броду?
Ці той агонь нясу народу?*

* * *

Не стыкуюцца страсць і старасць,
Хоць зусім падобныя слова.

Люцыя Рэва, або Рэвалюцыя

У я дужа рэдкае імя і прозвішча — Люцыя Рэва. Нязводная стараадуная шляхетнасць струменіца ад яе ва ўсе бакі. Тыя, хто ведаюць яе, называюць гэту худзенькую блакітнавокую жанчыну Рэвалюцыяй. Яна пенсіянэрка. Яна ходзіць на ўсе акцыі дэмакратаў, начапіўши на свой чорны берэцкі бел-чырвона-белы бант. Рэзысты падчас разгону дэмансстрацыі яе даставаў цяжкі аматаўскі дручок. Ды яна толькі ўсміхаецца. Яна верыць у непазбежную перамогу беларускай дэмакратыі.

— А як жа іначай? — кажа яна мне. — У нас, на Беларусі, ніколі не было цароў. У нас шляхта (а шляхты было каля пятнаццаці адсоткаў ад усяго насельніцтва дзяржавы) аўрала караля. І кароль-вялікі князь службы Гаспадарству. Ледзь што не так — яму высіпятка пад зад і ўсё. І гуляй хлопец, рабі, што хочаш. Хочаш — пасвігусей. Хочаш — рэжся ў карты ў дурня.

Добра ўсведамляй, што жыве на нашай зямлі спадарыня Люцыя Рэва. Вось яна адзяе на галаву берэцкі з бел-чырвона-белымі бантам. Вось выходзіць са сваёй аднапакаёўкі і на плошчы ўліваецца ў гулдлівую шчыльную калону дэмансстраціі. Блакітныя вочы ззялюць шчасцем і радасцю.

Удачы табе, Люцыя Рэва! Удачы ўсім твайм аднадумцам!

ФЕЛЬЕТОН

ЦЭБАР

Кузьма ВЯСЁЛЫ

Намеснік губернатара Леанід Цэбар вельмі любіў павучача сваіх падначаленых. Нават цяпер, едуны з чарговай нарады ў службовай «Вольве», ён ніяк не сунімаўся — вучыў вадзіцеля ідэалагічнай дысцыплінаванасці на дарозе.

«Ты не праста чалавека вязеш, Вася, ты вязеш чы-ноў-ні-ка, — гаварыў Леанід Аляксандравіч, пагладжаючы жывот, які ледзь не ўпіраўся ў лабавое шкло. — Гэта так званая апазіцыя можа шастаць туды-сюды без справы па дарогах ды вуліцах, перашкаджаючы вялікаму дзяржайнаму будаўніству. А мы, чыноўнікі, выкарыстоўваем магістралі толькі па прымым прызначэнні. У ідэалагічных, так сказаць, мэтах. Наездзішся па пільных патрэбах за дзень так, што ажно жыць не хочацца. Але паміраць нельга. Тым больш без указання зверху».

Вадзіцель няспынна ківаў галавой, пагаджаючыся з жалезнімі аргументамі шфа, які ад усхватыўнанасці ажно ўзмацрой, з-за чаго зняў пінжал. Паправіўшы на носе-бульбіне акуляры ў берэйскім стылі, намеснік губернатара працягваў: «Гляджу з акна аўтамабіля на лясы, палі, людзеи — і душа радуецца, ажно на месцы ўседзець не магу ад усведамлення таго шчасця, якое чакае наш народ наперадзе. А хто працуе дзеля гэтага? Мы — чыноўнікі. Зранку да вечара, а то і да ночы. Стараемся, пакутуем, але з абранага шляху не збочаем. Бо ён адзіна правільны ва ўсім свеце».

У тым, што шлях сапраўды правільны, Цэбар не сумніваўся, асабліва пасля абавязковага вячэрняга прагляду цэнтральнага тэлебачання і стараннага вывучэння галоўнай газеты краіны. Тэлевізійныя перадачы і газетныя рэпартажы, напоўненыя нястрымным жыццёвым задорам і бесклапотным шчасцем, унушалі гонар за сваю раздзіму, прымушаючы радавацца кожнаму праждыту дню, асветленаму вобразам Самога. Пасля ўзнёслых тэленавін і вячэльных перадавіц намеснік губернатара быў гатовы

да самых неверагодных здзяйсненняў, галава поўнілася новымі задачамі, а душа прагла яшчэ большых кар'ерных вышыняў ды ўзлётаў.

У начальнікі Цэбар выбіўся дзяякоўцы пратэкцыі свайго бацькі, колішняга партапаратчыка, які дапамог сынку пасля дырэктарства ў школе ўзнечаліць аддзел адукацыі аднаго з райцэнтраў. Там чыноўнік стараўся прайвіц сябе як толькі мог. Ідэалагічны імпэт здольнага службоўца быў заўважаны і ацэнены належным чынам, у выніку чаго Леанід Аляксандравіч неўзабаве перасеў у крэсла намесніка губернатара. Адтоль ён планаваў перабрацца ў сталічнае міністэрства, але пагарэў на грэшнай справе: аформіў сына на вучобу адначасова ў двух універсітэтах краіны, прычым паўсюль на бюджетнай аснове. Цудам уседзеўшы ў крэсле намесніка губернатара, Цэбар выкрапіў не рызыкаваць сынтай пенсіяй і надалей не ўлазіць у падобныя авантury. Але душа неўтайному нага генератара ідэй патрабавала энергетычнага выйсця. Каб не «перагряца», Цэбар выкладваўся на любых нарадах, дзе гадзінамі вучыў падначаленых працаўцаў з ідэалагічных пазіцый на карысць народа. Асабліва чыноўнік любіў ставіць задачы перад педагогамі, у работе якіх, па ўласным меркаванні, разбіраўся лепш, чым міністр адукацыі. І гэта прытым, што сам прайшоў чарговую атэстацыю толькі з трэцяга разу...

Едуны ў «Вольве» дамоў, Цэбар ужо пракручваў у галаве спэцнай заўтрашній калегі ўпраўлення адукацыі. «Нічога без мяне зрабіць нармальна не могуць, — ці то радаваўся, ці то засмучаўся чыноўнік. — Усёды неабходна мая прысутнасць. Што зробіш, калі коснізялі начальнік «аблана» ні на што не здатны. Добрая кадры на дарозе не валаюцца. Таму даводзіцца працаўцаў і за яго, і за іншых. Дурнота, вядома ж... Хаця лепш мець тупога падначаленага, чым аказацца пад кіраўніцтвам больш разумнага... Працуем з кадрамі па прынцыпе: чым горш — тым лепш».

Назаўтра на працягу ўсяго пасяджэння калегі Цэбар няспынна нешта занатоўваў у блак-

ноце, спыніўшыся толькі тады, калі перагарнуў яго апошнюю старонку. Выступаць намеснік губернатара мог гадзінамі, раўняючыся ў аратарскім майстэрстве на камандантэ Фідэля і вялікага сабра Самога Уга Чавеса. Атабарыўшыся нарэшце за трывунай, Цэбар, перасмыкнуўшы крацінам тварам, пачаў з галоўнага:

«Нельга забываць, што на носе выбарчая кампанія, ключавую ролю ў якой адыгрываюць дырэкторы школ — кіраўнікі выбарчых участкаў. Менавіта ад іх самаахвярнай і стараннай працы ў імя светлых ідэалаў Бацькаўшчыны залежаць вынікі галасавання. Апазіцыйныя злыдні, якія імкніцца дэстабілізаваць грамадства і прадаць краіну Захаду ды расійскім алігархам, спадзяюцца на перамогу свайго дэмакратычнага кандыдата. Скажу прама: нам з такімі дзеячамі не па дарозе. У нас свой шлях, які дзякуючы мудраму кіраўніцтву Самога прывядзе ў рэшце решт нашу краіну да росквіту. Ніхто не кlapоціцца пра народ так, які кlapоціцца ў чаканні. У гэтым нам дапамогуць энтузіазм і вера ў вышэйшую справядлівасць. Мы абавязаны правесці выбары лепш, чым у іншых абласцях. Яўка ў нейкія 80-90 працэнтаў нашага губернатара не задавальняе. Неабходна ўпэўненая і аглушальна перамога, каб ні ў каго не засталося сумненняў у празрыстасці і сумленнасці выбарчага працэсу. На ўчастках павінна пабываць не менш як 100 працэнтаў насельніцтва вобласці, што гарантует цвёрда-непахісную перавагу Самога. Упэўнены, пасля такіх вынікаў замежныя назіральнікі-дэмакраты праглынуць свае доўгія языкі і вымушаны

(нават летам у калідорах аблыванкама чуўся іх шоргат).

Цэбар задаволена рохкнү і паглядзеў у залу, дзе прысутныя паслухміяна занатоўвалі пачутаеў блакноты.

«Падчас выбарчай кампаніі павялічваецца роля ідэалагічнай работы ў рэгіёнах, — пракаўгаваў намеснік губернатара. — Хопіць развешваць у школьніх музеях лапці ды расстаўляць па кутах чыгункі з верацёнамі ды прасамі. Трэба ствараць музеі, у якіх прасочваеца шлях дзяржавы да росквіту. Вялікае значэнне ў выхаванні моладзі могуць адыгрываць, напрыклад, музеі хакея, дзе замест старажытнай непатрэбішчыны будаць прадстаўлены клюшки, шайбы, лыжы, пробы лёду і снегу, партрэты вядомых спарцменаў і іх трэнераў... Пры гэтым асобнае месца ў тых музеях павінна займаць максімальная паўнай інфармацыя пра спартыўныя захапленні і дасягненні Самога, на якога варта раўняцца ўсім школьнікам».

Спартыўную тэматыку Цэбар любіў асабліва, бо яе вельмі любіла вышэйшае кіраўніцтва. Чыноўнік нават з'яўляўся старшынёй рэгіянальнага алімпійскага камітэта па далучэнні народа да розных відаў спорту. У фізічнай падрыхтоўцы абласнай «вертыкаль» імкнулася не адстаўаць ад сталічнай. Губернатар Констанцін Бубен, напрыклад, калі не ездзіў на сваім «Лэнд Крузеры», круціў педалі веласіпеда (Цэбар, які важыў паўтара цэнтнера, на такі подзвіг быў не здольны), намеснік захапляліся плаваннем (Цэбар, у якога з-за жывата не быўі бачныя трусы, аднойчы ледзь не затапіў палову горада, калі скочыў у басейн), а начальнікі ўпраўленняў з задавальненнем хадзілі на лыжках

Цэбар загарнуў апошнюю старонку ў сваім тоўстым блакноте і важна пакрочыў з залы. Наперадзе чакалі нарады ва ўпраўленнях аховы здароўя ды спорту і турызму. Сацыяльная сфера, якую курыраваў намеснік губернатара, патрабавала пільнай увагі і дагляду, бо з'яўлялася прыярытэтам дзяржавы.

БЫЛІЦЫ

ПТАХ ЦІ АНЕЛ?

Зьбігнев Влодзімеж ФРОНЧАК

Анттыгона з Краснагаставу

Сёння Анттыгона ставяць у тэатрах Парыжку, Варшавы і Масквы. Маствацца аўтара Януша Главацкага з'яўляецца ўдалым аднаўленнем сувязя з драматургіяй вялікага грэцкага трагіка Сафоклеса. Главацкі ў сучасных рэаліях вялікай краіны ўзвёў драму жанчыны, што годна і адважна агалосіла перавагу боскіх правоў над чалавечымі. Падзеі гэтая не прыдуманыя, а ўзятыя з жыцця... А гісторыя любіць паўтарацца. Аднак, першым сітуацыя са старажытнай Грэцыі паўтарылася ў Новым Ёрку, яна разыгралася ў Краснымставе, маленькім мястэчку на Любельшчыне.

Ролю Анттыгоны ў краснастаўскай драме адыграла сямнаццацігадовая Рыфка, дачка карчмары. Карчма яе бацькі знаходзілася на любельска-львоўскім шляху каля Ізбіцы. Быў 1915 год, другі год сусветнай вайны. Красныстаў занялі аўстрыйцы. У тых часы на тых тэрыторыях расперазаліся злодзеі, авантuryсты, ашуканцы і звычайнія разбойнікі. Да тых людзей належала і герой гэтай легенды. Зваўся ён Ясько Розвара, і быў дужы як тур. Разбойнічаў на прыгожай рацэ Вепж, часцяком вытываў у корчмах Замосці, Шчэбэжына і не прапускаў ніводнага фэсту ў ваколіцы. Каҳалі яго, здаецца, усе паніны і ўдовы, стралялі вочкамі замужнія, закахалася і Рыфка. Ведала яго добра, бо ў бацькавай карчме бываў частым гостем. Раззухваціўся вельмі Розвара, за нішто лічыў божыя запаветы і акупацыйныя ўлады. Абдзіраў багацеяў, не літаваў бедакоў, здаралася, рабаваў на шляху вайсковыя абозы. Цэлыя вазы! І коней з вупражжу не пакідаў, вядомая справа.

Аўстрыйцы не маглі заплюшчаць вочы на такую дзёрзкасць. Цярпелі Розвару, пакуль абдзіраў сялянін, памешчыкаў ды карчмароў, але калі працягнуў руку на вайсковыя грузы, стаў злачынцам, дыверсантам, тэрарыстам, як ціпер бы сказаў прапагандысты. Схапілі яго хутка, менавіта ў карчме Рыфкінага бацькі. Піў там вечарам больш, чым заўсёды, бо гаспадар частаваў адборнімі напоямі і не звягаў пра аплату. Саманадзеяны зух не прадчуваў, што ў стайні схаваўся і чакаў яго вайсковы аддзел. Закутага Розвара зацягнулі ў Красныстаў, з ім і ягонага ад'ютанта Болька Рузэчку. Суд быў кароткі, уласна кажучы, яго зусім не было. Камендант сказаў толькі: «Павесіць!».

Да сёння ў Краснымставе паміж турмой і міжгародным вакзалам расце трохсотгадовая ліпа. На ёй зялёная шыльдачка з інфармацыяй, што гэта помнік прыроды. Тады, восемдзесят з нечым гадоў таму, шыльдачка не было, ліпа стаяла за могілкамі мурам. Цвінтара ўжо німа, там база міжгародных аўтобусаў.

Пад той ліпай паставілі Розвару і Рузэчку. Вешаць іх хутка і таемна не збраліся. Якраз наадварт. Сагналі з усяго мястэч-

ка людзей, каб запомнілі, што новая ўлада мае цвёрдыя рукі і на літасць нікто разлічваць не можа. Сярод натоўпу краснастаўцаў стаяў Ян Чвурнуг, дзед Яна Хенрыка Ціхошы, папулярнага паэта з Краснагаставу. Дзед — тады падлетак — перажыў дзве сусветныя вайны і вайну польска-бальшавіцкую, пра атамана Яську Розвару распавяддаў яшчэ ў восьмідзесятых гадах бурлівага дваццатага стагоддзя.

Смертнікам надзелі петлі і выбілі з-пад ног зэлді. Рузэчка распачна задрыгаў нагамі і знерухомеў, над Розварам парвалася вяроўка. Ускрык радаснага здзіўлення прайшоў праз натоўп; камендант спалатнеў, Розвара лёгка ўсміхаўся.

Ёсць няпісаны закон: калі рвецца вяроўка, смертніку даруецца віццё. Але была вайна, прыгрымліваліся толькі права, выгаднага для мацнейшых. Так што скруцілі шнур зноў, але ён аказаўся кароткім. Не даставаў да галіны. Збліжэнніца аўстрыйцаў, здавалася, не будзе краю. Разбойнік увесь час усміхаўся. Некалькі дзён таму варажбітка-цыганка сказала яму, што ён не загіне ад чалавечай рукі. Няўжо тая загадкавая варажба спраўджвалася?

— Пасадзіць яго на каня! — Крыкнуў хтосьці з афіцэраў. Жаўнеры імгненна зразумелі сэнс загаду. Коннаму хапала карацейшай пятлі... Каня хлопнулу па задзе, і ён скочыў уперад. На гэты раз шнур вытрымаў. Правоцца частковая спраўдзілася. У абдымкі смерці разбойніцкага атамана занёс конь.

— Павінен вісেць тыдзень! Хаваць забаронена! — Крыкнуў

па-нямецку камендант, а перакладчык пераклаў.

Аднак ужо ўначы Розвара быў зняты і пахаваны. Зрабіла гэта Рыфка. Ёй дапамагаў малодшы брацік. Ён, нягледзячы на свой горб, уздзёрося на ліпу, перарэзаў шнур, а Рыфка зацягнула цела нябожчыка на цвінтар і там пахавала. Некаторыя казалі, што магілы не капала, а паклала цела ў склепе нейкай заможнай краснастаўскай сям'і. Тому аўстрыйцы не знайшли слядоў свежай зямлі. Зрэшты, па пошуку пахаванага не было часу. Трэба было пакараць жывых. Вінаваць хутка схапілі, яна не адмаўлялася ад свайго ўчынку. На жыдоўскую грамаду наклалі кантырыбуцыю. Рыфку пасадзілі пад замок. Паводле адных — у арштанцкай камеры, паводле другіх — бацька сам зачыніў дзяўчыну ў каморцы. Месца не мае значэння. Несумненна толькі, што замкнутая здзейсніла самагубства. Як Анттыгона.

Манах. Птах ці анёл?

Увесну пaeхаў я ў Падую, да святога Антонія. Мне паказалі ягоны хабіт і косці. Не хацелася верыць, што яго німа. Гэта ж апякун няўважлівых, які ўжо сямыт гадоў падкідае людзям згубленыя рэчы.

З велічэзнага падуанскаага храму я выйшаў на маленькі дзядзінец. Пах магноліі запоўніў яго. Куст, а дакладней — цалкам ужо сфармаванае дрэўца, абыспаное бела-ружовым квеценем. З хвіліну цешыўся незямным водарам. Грэшна падумалася: так павінен пахнуць анёлак пасля купання. І раптам... Высока, за трэх метры над зямлём небяспечна выгнутыя галіны. І там, быццам птушка, учапіўшыся за вяршынку сядзеў манах. Сядзеў, але хацеў спусціцца. І не мог. Немалады ўжо, нават стары, страшэнна перапалочаны. Заўважыў мяне і пачаў кryчаць. Я ведаў, натуральна, восем, можа

На тых тэрыторыях расперазаліся злодзеі, авантuryсты, ашуканцы і звычайнія разбойнікі. Да тых людзей належала і герой гэтай легенды

нават пятнаццаць італійскіх слоў, але ніводнага знаёмага не пачуў. Здагадаўся толькі, што ён просіць дапамогі. А я быў адзін, і не мог яго выратаваць.

— Божа! — узмаліўся я, — зрабі яго птушкай.

І мне здалося, што ён каркнуў.

— Можа, у цябе вырастуць крылы... — з надзеяй усклікнуў я. — Вытрырай яшчэ хвілінку. Пацярпі трохі!

Манах няўцягна глядзеў на мяне, і я адчуў сябе ніякавата. А раптам ён пакрыеца пер'ем? Не, быць сведкам цуду мне не па сілах. Я кінуўся ў цёмны калідор кляштара. Трэба было нешта рабіць. Залемантаваў: драбіна, драбіна, дайце драбіну!

Дзіўным рэхам загучалі польскія словаў ў цёмным і таямнічым італійскім інтэр'еры. Але да какоўцы далаці. Высунулася лысая галава манаха.

— Ваш Шымон Драўнянік хоча яшчэ раз ступіць на зямлю! — закрычаў я.

Мяне не разумелі. Манах бездапаможна развёў рукамі.

— Божа, — прашаўтая я. — Здымі з гэтай Бабілонскай вежы!

Жэстамі паказаў, што трэба драбіна. Маю пантаміму той не зразумеў. Не дзіва. Актар я кепскі. Расчараўваны, вярнуўся пад квітнеючы дрэўца.

На бруку стары манах абтрасаў ад пылу ўбранства. Пазнаў мяне.

— Бачышь, сынку, што тут робіцца! — казалі ягоныя вочы.

— Зляеў?

— А што было рабіць?

На яго стапаны сандалі вецир кінуў пёрка з птушыных, а то анёльскіх крылаў.

Польскія коні ў Беларусі

З беларускім пісьменнікам Аляксеем Філатавым я пазнаёміўся ва Украіне, у Ковелі, сустракаў яго яшчэ ва ўкраінскім Луцку. У Мінску ж, дзе часам бываю на збіранках пісьменнікаў і журналістаў — ніколі. На маё пытаннне наконт адсутнасці на сталічных нарадах абыякава махнүў рукой — туды лягчай дадехаць з Варшавы, чым з беларускай правінцыі — і ад нязручнай гутаркі ўхіліўся.

Нарадзіўся ён у перадваенай Польшчы пад Уладавай, і там жа пачаў адукцыю. У дзяцінстве, як шмат хто з паліакаў, захапляўся чытаннем Сянкевіча. Лёс склаўся так, што застаўся жыць у Савецкім Саюзе, а пасля яго распаду выпала яму жыць у Беларусі, у Берасці.

Гадамі не карыстаўся польскай мовай, але падчас рэдкіх контактаў з паліакамі прыпамінаў вядомыя з дзяцінства прыказкі, выслоўі, звароты.

— Збышак, Збышак Багданец!

— Радаваўся, калі мae імя нагадала яму Сянкевічавага героя.

У Луцку, дзе мы ўсю ноч гутарылі, дамагаўся польскіх песен, да слёз расчульваўся, калі мы, неміласэрна фальшывічы, спявалі стары шлягер «Цёк ручай зялённым лесам». Ахвотна і шмат апавядалаў. Аб працытаным, аб людзях, аб сваёй працы. Усё жыццё працаўнікі, аўтамашины, расчароўвалі я.

Ягоныя гісторыі былі кароткія, дынамічныя, кожная з прыгожым сюжэтам. Я падумаў было, што ён распавядзе свае творы. Калі так, то павінен быць някепскім пісьменнікам. Размаўляў па-расейску, па-беларуску, па-ўкраінску — у залежнасці ад таго, якой нацыянальнасці быў слухачы. Спякотным летам 2010 года, у Ковелі, на начную выпілку літаратаў прышоў са сваім земляком, павятам Васілём Жуковічам. Алкаголю сабе не шкадаваў, а для кампаніі — пары пісьменнікаў з Украіны і Польшчы — не шкадаваў анекдотаў, цікавых гісторый, бытавых і біографічных.

Перад выхадам на пенсю працаўнікі на рамонце пушчалі мяжы. У брыгадзе з дванаццаці чалавек. Перад імі знаходзіўся мост праз памежную раку Буг, за ім — Польшчу. Буг быццам бы і вялікі, але і малы — людзі ў Польшчы бачныя як на далоні. І не толькі людзі, а і аўтамабілі, сялянскія фурманкі, коні і ровары. Бачыў, як адзін вясковец прывязаў лейцамі да агароджы запрэжаных коней і пайшоў па сваіх спраўах у гардску ўстановы, а то ў крамы... У гэты час на мосце загудзеў цягнік. Глухім, шмат каму непрыемным водгасам па рэйках загрымелі колы таварных вагонаў, выклікаючы боль у вушчу. Коні спудзіліся, парвалі лейцы і паймчалі праз мост. Спыніліся на тэрыторыі Беларусі, калі насыпну, дзе працаў Філатаў з брыгадай.

— Калаціліся ад пірэпалаху, а можа ад нерваў. І не жадалі рушыць з месца! Гаспадар прыйсці не мог, бо — мяжа, але мы, чыгуначнікі, мелі права яе перайсці. Хацелі коней вярнуць, таму пасля пэўных развагаў кожны ўхапіўся за конскую нагу і сантиметр за сантиметр пасунулі іх у бок Польшчы. І гэта — праз мост, праз мяжу, у Польшчу, — скончыў Філатаў.

— Колькі вас учапілася сваімі лапамі за конскія ногі? — пацікавіўся худы і флегматычны Жуковіч.

— Як колькі? Восьмёх! Два кані, восем ног, па чалавеку на кожную ногу!

— А статнія што рабілі? — высвятляў Жуковіч.

— Як — што? — зазлаваў на пытаннне Філатаў — Назіралі!

Пераклад з польскай
Паўла Ляхновіча

► ЗГАДКІ

БІЛЕТ НА АРМАГЕДОН

Алесь КОМСІЧ

**Гісторыя, якую я хачу
распавесці, выглядае
неверагоднай і хутчэй
нагадвае эпізод з
прыгодніцкага блок-бастэра.**

Але насамрэч гэта рэальная падзея, якая здарылася акурат 10 гадоў таму ў сям'і аднаго з маіх добрых знаёмых — урача адной з мінскіх паліклінік. Памятаю, што паслухашы яе тады, я ў які ўжо раз падумаў, што мы мяркуем, а жыштэ вызначае... Яно часам ставіць нас у абставіны, якія дасюль мы не моглі прысніць нават у самым жахлівым сне, абставіны, калі траба рабіць адзіна правільны выбар. Але нікто не ведае, за якой мяжой пачынаецца такое выміранне нашага існавання, калі ад нас саміх, ад нашага выбару ўжо нічога не залежыць.

Калі Віталю — сыну майго знаёмага — 19-гадовому студэнту Беларускага медыцынскага ўніверсітэта напрыканцы лета 2001 года прапанавалі паехаць на тыдзень у Нью-Йорк па праграме студэнцкага абмену, ён быў, як кажуць, на сёмым небе ад шчасця. Спойнілася ягона даўняя мара: пабыць у адным з найвялікшых і адметнейшых гарадоў свету, сусветных цэнтраў фінансаў, науки, які ўвабраў у сабе элементы культуры практычна ўсёй чалавечай цывілізацыі.

Прыляцеўшы ў Нью-Йорк, Вітель спыніўся на знакамітай Брайтан Біч, у свайго амерыканскага сябра, якога звалі Арцём — сына эмігрантаў з былога СССР. Праграма была разлічаная на тыдзень, і ён праляцеў як адно імгненне. Вітель быў літаральна перапоўнены ўражаннямі, і яму і ў галаву не прыходзіла, што са мае неверагоднае наперадзе...

Дзень 11 верасня мусіў стаць апошнім днём знаходжання ў Нью-Йорку. Вітель з сябрамі збіраўся ўрэшце ў доўгачаканую экспкурсію ў адзін з найбагацейшых мастацкіх музеяў свету — Fine Arts Museum. Але перад тым меркаваў наведаць яшчэ адну нью-йоркскую славутасць — своеасаблівы сімвал гэтага гандлёва-фінансавага мегаполіса — знакаміты Сусветны Гандлёвы Цэнтр (СГЦ), што размяшчаўся ў дзвюх найвялікшых у свеце 110-павярховых башнях-хмарачосах вышынёю 412 метраў.

Прачнouся Вітель чамусці вельмі рана, быццам нешта разбудзіла. Ледзь раскатураху Арцёма. Хлопцы хутка сабраліся і выйшлі з дому ў восем раніцы. Да высipy Манхэтан, дзе месціўся СГЦ, ехаць трэба было на метро, але перадтым Вітель з Арцёмам павінны былі сустэрэцца яшчэ з адным сябрам. І той, па словах Арцёма, чалавек дасюль надзвычай педантычны, чамусці спазняўся. Прачакалі паўгадзіны і, не дачакаўшыся, скіраваліся да метро, згадваючы свайго сябра вострым слоўцам.

Ехаць падземкаю да Манхэтана трэба было каля гадзіны. Калі выйшлі на паверхню, то адразу

звязнулі ўвагу на дзіўныя паводзіны мінакоў. Большаясць з іх стаялі, бы прыкутыя, на месцы і, задраўшы галовы, глядзелі ўбок якраз тых самых дзвюх башняў СГЦ, куды і мелі патрапіць хлопцы. А з верхніх паверхаў аднаго з хмарачосаў густымі клубамі валіў чорны дым...

Хлопцы далучыліся да натоўпу. Зрэшты, тое, што адбываўся ў СГЦ, напачатку не здзівіла — юнакі і не такое бачылі ў вядомых галівудскіх фільмах-катастрофах. І ў іх, як, відавочна, і ў большасці мінакоў, мільтагнула думка, што ідуць здымкі чарговага блокбастэра. Рашилі спытацца ў каго-небудзь, што ж там насамрэч адбываецца, але не паспелі дагаварыцца, як пабачылі самалёт, які ляцеў на вельмі нізкай вышыні. Вітель сцвярджае, што і гэта яго тады не здзівіла — чаго не зробіш дзесяць эфектных кадраў у кіно! Але раптам самалёт той неяк вельмі ўжо рэальная ўрэзайся ў другую башню СГЦ. «Кіназдымкі» атрымоўваліся неўкімі занадта праўдападобнымі...

Нешта незрэзумелае адбываўся і на вуліцах, якія вялі да СГЦ. Па іх са страшнім візгам імчаліся машыны хуткі дапамогі, пажарныя і выратавальнікі. Цікаўнасць гнала хлопцаў бліжэй да месца здарэння, але ўсе вуліцы туды ўжо аказаліся перакрытымі паліцэйскімі. Нехта з мінакоў у той момант выказваў усльх упурненасць, што гэта хутчэй за ўсё — тэрарыстычныя акты... Нехта пачаў крычаць, што гэта ніякія не тэрарысты, а пачынаеца трэцяя сусветная вайна... Некаторыя з «гледачоў» пачалі плакаць, іншыя маліцца Богу...

Вітель згадвае, што ў яго ў той момант з'явілася ўражанне, быццам бы тыя з мінакоў, у каго быў сотовы телефон, усе разам сталі ўдзельнікамі неўкай адной агульнай тэлефоннай размовы. Усе яны нервова крыгчалі ў трубку нешта амаль адно і тое ж, імкнучыся не каму невядомаму растлумачыць сітуацыю. І здавалася, што гэты Нехта — адзіная істота — і што ён чуе ўсіх адразу, але з-за разна-

бою меркаванняў анік не можа зрабіць выснову, што ж насамрэч адбываецца ў тым наваяўленым пекле на высніе Манхэтэн.

І з другога гмаху, як і з першага, паваліў густы дым, а з вокнаў пачалі сышацца нейкія шчэпкі (як потым аказалася, гэта былі людзі, якія спрабавалі ўратавацца ад польмя). Потым першая башня СГЦ з вялікім трэском і грукатам пачала прасядзіць і хутка склалася, як картачны дамок. Зямля гудзела і дрыжэла пад ногамі.

Часы хлопцы не адчуvalі. Ён як бы спыніся ў нейкім жахлівым атупенні ад страшннага ціску вялізных бяды (а што гэта бяды, ужо нікто не сумніваўся!), якай ўпершыню ў гісторыі абрыйнулася на гэты адзін з багацейшых і квітнеючых гарадоў свету. Праз нейкіе імгненне са страшнным трэском пачала асядаць і другая башня СГЦ. Гіганцкія клубы дыму і пылу імкліва пачалі набліжацца да того месца, дзе стаялі хлопцы. Вітель успамінаў, што менавіта ў гэтыя хвіліны яго з сябрам неяк раптоўна ахапіў нейкі амаль першабытны жах — і яны разам з натоўпам стрым-галоў кінуліся ўцякаць... Пачалі

**Нікто не ведае, за якой мяжой пачынаецца такое выміранне
нашага існавання, калі ад нас саміх, ад нашага выбару
ужо нічога не залежыць**

І ў той момант да Віталя раптам дайшло, што калі па НТВ перадаюць такое, то ягоныя бацькі ў Мінску таксама ўсё гэта бачаць! І, зразумела (напярэдні Вітель паведаміў ім пра свой намер наведаць СГЦ па тэлефоне), хвалоюцца за ягоны лёс. Ён куляй выскачыў з рэстарана і пабег да бліжэйшага тэлефона-аўтамата. У Мінску вечар, і ўсё ягоныя сямейнікі павінны быць дома. Ад хвалевання бацькі крычаў у трубку... Вітель паспей сказаць, што пастараеца вылецець дадому як мага хутчэй — і аўтамат адключыўся. З гэтай хвіліны тэлефонная сувязь ЗША с светам была перарвана...

Вечарам хмари дыму і пылу з месца трагедыі дайшли і да Брайтан-біч...

Але, каб вылецець заўтра, ды і ўвогуле ў бліжэйшыя дні, як аказаўся, не магло быць і размовы — такіх, як Вітель, было вельмі шмат. А пасля катастроfy ўсе рэйсы былі адмененыя. Некалькі дзён прайшлі ў цяжкай невядомасці, што нараджала ў душы страх і безвыходнасць...

Хлопец прыгадаў, як за некалькі дзён да 11 верасня яму прысніўся сон, што быццам бы здарыўся канец свету і ён нік не можа вярнуцца дадому з Амерыкі. Сон, як аказаўся, быў ледзь не на 100% «у руку». Да Віталія раптам дайшло, якую ролю ў іхнім з Арцёмам лёссе адыграў іхны сябрава, які «падвёў» іх, спазніўшися на сутэрэчу. Страшна было і падумаць, што магло бы быць, калі бы яны выехалі на Манхэтан на тыя пайтадзіны раней! Гэтая думка яго проста ашаламіла! Атрымлівалася, што небарака сваёй «неабавязковасцю» выратаваў ім жыццё!

Што ж да вылету дадому, то заставалася толькі чакаць... У касе аэрапорта Віталія запісалі ажно на 24 верасня. Але ён амаль штодзень наведваўся туды і літаральна тэрарызаваў служачых, патрабуючы, каб яго адправілі як мага хутчэй. Ён спасылаўся на тое, што ён студэнт і што ў яго ўжо скончыліся сродкі на практыканне. Па той жа праграме ў Нью-Йорку разам з Віталем былі ўсё гэтае дзве хлопцы з Мінска, з якімі ён пазнайміўся яшчэ на радзіме. Ім неяк пашчасціла раздабыць білеты дадому на 17 верасня. Вітель прыехаў іх праводзіць, і раптам яму паведамілі, што на гэты ж рэйс у Мінск (праз Франкфурт-на-Майне) ёсць адно свабоднае месца. Хлопец куляю памчаліся на Брайтан за рэчамі, але ўсё ж не паспей — самалёт адляцеў...

Але гэты дзень ўсё ж аказаўся шчаслівым для яго. Літаральна праз некалькі дзясятак хвілін Вітель зноў прапанавалі білет на Мінск праз Вену. Узрадаваны хлопец вылецеў ўрэшце на радзіму.

У Мінску ён даведаўся, што рэйс праз Франкфурт, на якім ляцелі яго сябры, па нейкіх прычынах затрымаўся. У выніку ён апярэдзіў сяброву на некалькі гадзін...

Ці варта казаць, якой гарачай была сустэрэча з роднымі і бліzkimі...

Сёння Вітель ужо жанаты чалавек. Працуе, як і бацька, урачом, праўда, не ў Беларусі, а ў Кітаі. Па словах бацькі, хутка павінен наведацца ў госці. Гісторыя, што адбылася з ім 10 гадоў таму, не забываеца і стала сямейным паданнем...

ГІСТОРЫЯ

ВІЛЕНСКІЯ МЕТАМАРФОЗЫ

Алег АНЦУКЕВІЧ

Апошні дзень польскай
Вільні

1 верасня 1939 года Нямеччына напала на Польшчу — і пачалася Другая сусветная вайна. Некаторыя фрагменты тых падзеяў выразна захаваліся ў памяці 9-гадовага хлопчыка. Доктар сацыяльных навук Алег Мікалаевіч АНЦУКЕВІЧ (Вільня, Летува) успамінае:

«Жыхары Вільні паступова пачалі абыкаць да будніў вайны: зачымнення вокнаў па вечарах і горада — па начах; капання рабоў у парках і скверах; аб'явай паветранай трывогі па радыё і гучнагаварыщелях; выцца сірэнаў, налётаў нямецкай авіяцыі і бамбёжак; чэргаў па прадукты ў крамах; разлепленых амаль на кожным куту заклікаў быць пільнымі і выяўляць варожых шпіёнаў і г.д. З кожным днём забеспечэнне насельніцтва прадуктамі сілкавання становілася ўсё цяжэй. Некаторыя крамы наогул зачыніліся, а ў пакінутых — тавара становілася ўсё менш. Каб купіць саме неабходнае, да-водзілася выстойваць у чэргах.

Ішо 18-ы дзень вайны. Мая маці ад гацьсці даведалася, што менавіта ў гэты дзень у харчовай краме на вуліцы Віленскай (каля кінатэатра «Геліес») будуть пра-даваць муку. Са мной, 9-гадовым сынам, яна стала ў вялізную чаргу па жаданы прадукту. Крама была зачыненая, але людзі гаварылі, што яе хутка адкрыюць, бо мука ўжо завезеная. Народ цярпліва чакаў. У падобнай не-вядомасці мы прастаялі некалькі гадзін. І раптам на вуліцы пачаўся нейкі незвычайні рух. Спачатку ў бок «Зялёнага моста» праехалі некалькі вазоў, нагруженых рэчамі; ехалі, мяркуючы па зневінім выглядзе, абшарнікі. Затым праехалі некалькі фаэтон-наў мясцовых фирманаў, таксама цалкам загружаных, з відавочна багатымі людзьмі. Чым далей ішоў час, тым жвавей становіўся рух — і толькі ў адным кірунку. Літаральна адзін за іншым ехалі аўтамабілі, набітыя людзьмі і рэчамі, простиля калёсы. Калі дзень стаў хіліца да вечара, па вуліцы цякла суцэльная рака транспартных сродкаў, уключчуючы веласіпедысту.

Публіка ў чарзе здзіўлялася:

— Што гэта дзеесцца? Чаму тая маса народу кудысьці едзе?

Стала прыкметна больш паліцыйнатаў, афіцэраў. Людзі нічога не маглі зразумець і разгублены глядзелі на гэтую бясконную працэсію.

Тым часам пачало шарэць. Транспартны струмень паступова стаў памяншацца і неўзабаве зусім спыніўся. Людзі, прастаяўшы ўвесь дзень у чарзе, нарэшце зразумелі, што іх падманулы. Усе пачалі разыходзіцца па хатах. Пайшлі і мы з маці. Па дарозе віленцы абміркоўвалі незвычайні рух у бок «Зялёнага моста» і выказвалі розныя здагадкі. Часцей за ўсё гаварылася, што ўся гэтая маса людзей накіроўваецца па вуліцы Вілкамерская (цяпер Ук-

мяргес) да летувіскай мяжы, але чаму гэта адбываецца, ніхто не мог зразумець.

Калі мы падышлі да Ратушнага пляца, ужо зусім сцямнела. Але ля Вострай Брамы нешта свіцілася ў агульнай апраметнай цемры. Па Вялікай вуліцы мы падыходзілі бліжэй — і амаль аслуянемі. Уся Вострабрамская вуліца ажно да «Святых Варотаў» была ярка асветленая пражэктарамі, таму было светла, як днём. Уся прастора была запоўнена народам. Усе былі ў прыўзнятым настроі, радасна ўсміхаліся, а пры набліжэнні да «Святых Варотаў» наогул упадалі ў нейкі радасны экстаз. Людзі кідаліся адзін да аднаго, абдымаліся, цалаваліся, спявалі патрыятычныя песні і ўдзячныя малітоўныя гімны. У натоўпе бегалі хлапчукі — разно-счыкі газет, і ўсім прапаноўвалі так званы «Dadatek nadzwyczajny» да штодзённай віленскай газеты з ашаламляльнымі навінамі: «Гітлер забіты! Польская войскі ад абароны перайшлі да наступальных баёў! Саюзнікі высадзіліся ў Польшчу! Чакаючы вялікія перамены ў палітыцы!» і г.д. Народ радаваўся: «Перамога! Хвала Войску Польскаму!...

У капліцы «Святых Варотаў» ішло набажэнства. Прабіцца скрэз жывую сцяну радасной публікі было не так і проста. Але мы дабраліся амаль да сценаў капліцы, калі ксёндз звярнуўся да народу. Даслоўна не памятаю, але сэнс паштараў загалоўкі газетных публікаций: Италія разарвала саюз з Нямеччынай і ўступае ў барацьбу на баку Польшчы, Англіі і Францыі; Гітлер забіты, у кірауніцтве Нямеччыны — разброд; нямецкі наступ на Варшаву спынены, паўночная групоўка польскіх войскаў перайшла ў контраступленне і рухаецца на Кенігсберг. Гэтыя слова выклікалі ў натоўпе новыя выбухі радасці. Людзі са слязымі на вачах абдымалі адзін аднаго, цалаваліся, ахопленыя ўсеагульной веселасцю.

Сяк-так мы прабіліся праз гэты радасны натоўп і выйшлі на пляц, размешчаны перад «Вострай Брамой». І зноў уразіліся Людзі кідаліся адзін да аднаго, абдымаліся, цалаваліся, спявалі патрыятычныя песні і ўдзячныя малітоўныя гімны

апраметнай цемры і нешматлікім мінакам.

Ачмурэльня ад убачанага і пачутага, па ёмнай і пустэльнай Піўной вуліцы мы паспяшаліся дахаты. Калі падыходзілі да ма-настыра сяцёр «візітовак», што на вуліцы Роса, пачулі быццам грымоты. У небе зашугалі ні то маланкі, ні то зараніцы. Маці гучна сказала, што дзіўна назіраць навальніцу ў другой палове верасня. У гэты час нас дагнаў пажылы рабочы і ў адказ на ма-міныя словаў заяўіў:

— Пані памылинецца. Гэта не навальніца, а бальшавіцкая артылерыя абстрэльвае прыгарад Вільні.

— Якія бальшавікі? Што вы вярзеце?! — запярэчыла маці.

Вільнюс. 1939 год

— Пані не ведае? Бальшавікі яшчэ ўчора перайшлі мяжу Польшчы, і цяпер іх перадавыя часткі знаходзіцца на подступах да Вільні, — «адукаваў» нас праплетар.

На наступны дзень, 19 верасня 1939 года, Чырвоная Армія ўступіла ў Вільню і мы апынуліся ў Савецкім Саюзе.

Хто арганізаваў вышэйапісаную бутафорию, дакладна не вядома. Магчыма, мясцовыя ўлады, каб адцягнуць насельніцтва ад масавых ўцёкаў у Летуву, якія мы назіралі, стоячы ў чарзе? Пасля нідзе і ніколі мне не давялося сустрэць хоць бы якую інфармацыю аб гэтым.

Мяркуючы па аповедах віда-вочцаў, савецкія танкі з'явіліся на ўсходніх Вільні яшчэ 18 верасня кали 4-5 гадзін дня. Мой знаёмы Юрый Зімніцкі распавядаў, што прыкладна ў гэты час

Людзі кідаліся адзін да аднаго, абдымаліся, цалаваліся, спявалі патрыятычныя песні і ўдзячныя малітоўныя гімны

праходзіў па вуліцы Ліпоўка калія праваслаўных могілак. Раптам на вуліцы з'явіліся 2 ці 3 савецкія танкі. Танкіст з першай «баявой машыны» паклікаў мінака і спытаў: «Гэта ўжо Вільня?». Калі Юрый адказаў сцвярджальна, яны развярнуліся і з'ехалі за межы горада.

Потым хадзілі чуткі, быццам бы камандаванне надыхдзячай на Вільню групоўкі Чырвонаі Арміі працавала мясцовым уладам, каб пазбегнуць марнага кровапраліцця, затрымашь наступ на горад да 19-га, каб прадстаўнікі ўладаў ды іншыя антysавецкія элементы маглі спакойна пакінуць горад і межы Польшчы, якія у той час належала Вільні (што і назіралі мы з маці, стоячы ў

чарзе). У любым выпадку, аперацыя па заняцці Вільні Чырвонаі Арміяй пачалася адразу ж пасля 12 гадзін начы, гэта значыць ужо 19-га, а да гэтага ў горадзе было ўсё спакойна...

Віленскія метамарфозы

Нягледзячы на ваенны час, яшчэ 18 верасня 1939 года знешне віленцы выглядалі як заёсёды. У цэнтры горада пераважала публіка панскага тыпу, г.з. мужчины былі апранутыя ў добрыя гарнітуры і плашчы, многія — у капялюшах; моладзь — у асноўным у гімназічнай форменай візітнай; жанчыны — у добрых сукенках, плашчах, паліто, як правіла, у капялюшках. Працоўнага люду ў цэнтры было мала, але ён адразу ж вылучаўся сярод агульнай масы таннай візітнай, мужчыны — у кепках, жанчыны — у хустках.

Насельніцтва горада фактычна не ведала яшчэ абаходзе на тэрыторыю Польшчы Чырвонаі Армії. Радыёпрымачы былі рэдакцію, а ад афіцыйных кругоў гэтыя паведамленні не паставалі. Ды «ўладу трymаючыя» ўсё выдатна ведалі, таму ў большасці сваёй масава накіраваліся да летувіскай мяжы. Туды ж падаліся большасць афіцэраў, а таксама паліцыянтаў і высокіх службоўцаў. Застаўшыся без камандавання, салдаты Віленскага гарнізона «растварыліся» ў агульнай масе насельніцтва.

Але для польскай гісторыі патрэбны былі факты «герайчнай абарони Вільні ад бальшавіцкіх захопнікаў». У старэйшых класах гімназій праводзілася віленская падрыхтоўка юнакоў па так званым курсе «przysposobienia wojskowego». «Бацькі горада», уцякаючы, далі загад некалькім афіцэрам арганізацца абарону Вільні сіламі навучэнцаў. Па-

гэтым «патрыятычным» закліку да начы з 18 на 19 верасня сабралі некалькі соцен 16-17 гадовых падлеткаў, якім раздалі скія-такія пісталеты, стрэльбы, гранаты, але галоўнай зброяй лічыліся бутэлькі з «палымянай сумесцю» супраць танкаў. Сярод «абаронцаў» былі і вучні выпускных класаў гімназій, і студэнты. Але яны хутка сцямілі, што іх праста «падставілі», г.з. пасылаюць «на ўбой», — і большасць разышлася па хатах.

Тых, хто застаўся, афіцэры размеркавалі групамі па розных пунктах горада, у асноўным па могілках, садах, на гары Бельмонт.

Як толькі пачаўся наступ Чырвонаі Арміі, тыя групы началі страйкаць. У некалькіх месцах ім удалося падпалаць пару танкаў. Натуральна, у адказ на страйкі на хлапчукоў быў адкрыты агонь ўсёй моць надыхдзячых воінскіх частак: артылерыйскі, кулямётны. Усе агмені супраціву адразу былі знішчаны. Што стала з «гора-абаронцамі» Вільні, толкам не ведаю. Хутчэй за ўсё, большасць разбеглася па хатах: была начы, навучэнцы не былі апранутыя ў віленскую форму. Але многія і загінулі...

Мой 15-гадовы брат раніцай 19 верасня пайшоў да гары Бельмонт паглядзець вынікі баёў. Ад людзей чулі, што там стаіць падпалены савецкі танк. Брат убачыў, што «баявая машына» яшчэ дыміцца. Жахлівым быў выгляд вуліцы. На адхонах для сцёку вады ляжалі трупы няшчасных падлеткаў, якіх палітыкі ўцягнулі «ў дарослыя гульні».

Некалькі чырвонаармейцаў стаялі на варце, а вакол сабраўся нацоў жанчын, якія галасілі і спрабавалі адшукаць сваіх дзяцей. Каго знайшлі — патруль дазваляў забраць...

Працяг на стар. 14 (22) ▶

► ГІСТОРЫЯ

ВІЛЕНСКІЯ МЕТАМАРФОЗЫ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 13 (21).

Так фактычна завяршылася «герайчнай» абарона Вільні ад бальшавікоў у 1939 годзе. Тым не менш, пазней у польскім друку, у радыё і тэлеперадачах здрэдку з'яўляліся паведамленні аб герайчнай абароне Вільні сапраўднымі патрыётамі, многія з якіх аддаў жыццё за свабоду Радзімы і тым самым заслужылі навекі ўдзячную памяць будучых пакаленняў Польшчы...

Наступіў новы дзень — 19 верасня. Каля апоўдні бацька ўзяў міне на шпацир у горад, каб даведацца, што адбываецца ў цэнтры. Яшчэ не даходзячы да Вострай Брамы, мы былі здзіўлены ўбачаным. Публіка на вуліцах горада як быццам па ўзмаху чароўнай палачкі цалкам змянілася. Па вуліцах ішлі людзі ў нейкіх патрапаных куртках, у пацёртых старых ботах, кепках, хоць відаць было, што гэта — былья гаспадары. Ніводнай жанчыны не было ў капялюшыку, усе — у хустах ці берэтах. Значна больш у цэнтры было і працоўнага люду. Змянілася і хада. Раней публіка панская тыпу хадзіла не спяшаючыся, прыстойна, з відавочным пачуццём уласнай годнасці. Цяпер жа большасць людзей імкнулася прайсці незадуважанымі, хуткім крокам, аглядаючыся па баках.

Каля Вострай Брамы мы ўпершыню ўбачылі патрулі народнай міліцыі — прадстаўнікоў гарадской беднаты і пралетарыяту з чырвонымі павязкамі на рукавах і са стрэльбамі. Шмат дзе стаялі «эмкі» савецкіх камісараў. Каля машын збираліся групкі людзей — распітвалі пра савецкія парадкі. У

адказ ім ажыўлена распавядалі аб хуткім харастве новага жыцця.

У цэнтры горада, каля Ратушнага пляца, вялізны на тоўп людзей вітаў часткі Чырвонай Арміі. Каля мы падышлі бліжэй, кінулася ў вочы пераважная большасць тут габрэяў. Маладзіцы падносялі салдатам і афіцэрам кветкі, адбыталі і цалавалі іх.

То тут, то там утвараліся імправізаваныя мітынгі, выступалі прамоўцы: віталі Чырвоную Армію. Натоўп хутка павялічваўся і не ўзабаве запоўніў уесь пляц і вялікую вуліцу. А па ўсіх асноўных артэрыях горада бесперапыннымі струменямі ішлі часткі Чырвонай Арміі: танкі, артылерыя, конніца, пяхота.

Патрулі народнай міліцы затрымлівалі на вуліцах падазроных «рабацяг» з панскім фізіяноміямі або з ваеннаў выправай. Некаторых забіралі і кудысьці адводзілі, іншых — адпускалі. Шукалі ў асноўным пераапранутых афіцэрэй і паліцыянтаў.

За адну ноч Вільня быццам перарадзілася. Змянілася ўлада, амаль цалкам змяніўся і твар горада...

Загадкі сарака дзён беларускай Вільні

У большасці публікацый пра майго бацьку Мікалая Пятровіча Анцукевіча гаворыцца, што ён быў дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі з канца верасня да пачатку лістапада 1939 года. Але ў некаторых крыніцах кіраўніком у той перыяд называецца Барыс Кіт. Дзе ж праўда?

Разабрацца ў гэтым дапамаглі знойдзены ў архіве майго бацькі дакументы, якія пацвярджаюць правату абодвух сцверджанняў.

На вуліцы Вільні ў верасні 1939 года

Летувіскія войска ў Вільні. Кастрычнік 1939 года

Савецкі агітацыйны плакат 1939 года

Пасля гучнага скандалу 1936 года, калі ў беларускай гімназіі раскрылі ячэйку Кампартыі, быў арыштаваны дырэктар наўчальнай установы Радаслаў Астроўскі (праз некалькі месяцаў стаў настаўнікам гімназіі ў горадзе Лодзь). Упраўленне адкукацыі прапанавала пост кіраўніка Мікалаю Анцукевічу. Польская ўлады значна актыўизавалі дзеянасць у кірунку поўнай паланізацыі нацыянальных меншасцяў. Асабліва заўзята за гэтую справу ўзяўся Віленскі ваявода Бецяньскі. У пачатку 1938/1939 наўчальнага года ён выклікаў майго бацьку і пропанаваў яму арганізацію збораў падпісаў бацькоў наўчэнцаў беларускай гімназіі пад хадайніцтвам перавесці ўесь наўчальны працэс выключна на польскую мову. Мікалаі Пятровіч катэгарычна адмовіўся гэта зрабіць. Ён неадкладна быў звольнены з пасады дырэктара і накіраваны на працу ў глыбі Польшчы, у горад Ломжа пад Варшавай (выкладчыкам лаціні ў мясцовых гімназіях — мужчынскай і жаночай). Дырэкторам Віленскай беларускай гімназіі быў прызначаны У. Кавалевіч, які адразу ж выканаў усе патрабаванні польскіх уладаў.

19 верасня 1939 года ў Вільню ўступіла Чырвоная Армія. На 40 дзён горад стаў сталіцай Заходній Беларусі. Натуральна, папярэдняга дырэктора беларускай гімназіі

вызвалілі ад пасады, а кіраўніком быў прызначаны Барыс Кіт, які яшчэ пры майго бацьку выконваў абавязкі намесніка дырэктара. Малады таленавіты матэматык пасля стаў сусветнавядомым наўкоўцам-астрафізікам.

40 дзён беларускай Вільні адзначыліся небывалым уздымам

За адну ноч Вільня быццам перарадзілася.

Змянілася ўлада, амаль цалкам змяніўся і твар горада...

нацыянальнага адраджэння ва ўсіх сферах дзеянасці. Асабліва гэта выявілася ў адкукацыі. З усёй Заходній Беларусі ў Вільню пацякля маса дзяяцей, жадаючых вучыцца, у асноўным — юныя прадстаўнікі сельскай беднаты, якія ў польскі час платнай сярэдняй адкукацыі былі недаступнай па фінансавых прычынах.

У апошні дні верасня 1939 года ў Віленскую беларускую гімназію прыехала некалькі тысяч такіх дзяяцей, прычым большасць іх была пераросткамі. У гімназіі змушаныя былі арганізація многа — да 10-ці — паралельных класаў.

Натуральна, у такіх умовах Віленская беларуская гімназія не могла задаволіць усіх жадаючых. Было прынятае рашэнне аб адкрыцці ў Вільні Другой беларускай гімназіі. Па хадайніцтве

беларускай грамадскасці было даручана арганізація яе М. Анцукевічу, адразу ж прызначанаму дырэктарам. Другая Віленская беларуская гімназія размясцілася ў памяшканні былога польскай гімназіі імя Адама Міцкевіча на Дамініканскай вуліцы.

Наплыў наўчэнцаў і ў гэтую гімназію таксама быў вялізным. Кожны дзень прыбывала ўсё новая і новая моладзь. Трэба было дзесьці размяшчаць гэтых юнакоў і маладзіц. Усе школьнія інтэрнаты былі перапоўнены. Бацькі цэлымі днімі быў заняты размяшчэннем маладых людзей, якія прагнулі ведаў, і арганізація навучальнаага працэсу. Трэба было набіраць калектыв настаўнікаў, даставаць школьні інвентар, вырашыць іншыя шматлікія пытанні. Пацверджаннем гэтаму з'яўляўся копія дакументаў, якія захаваліся ў майго бацькі:

1. Загад «камісара Культуры і Народнай Асветы тав. Клімава» па арганізацыі наўчальнага працэсу ў Другой Віленскай беларускай гімназіі, перададзены Франуком Грышкевічам. Член Кампартыі, пры Савецкай уладзе ён адразу ж заняў высокі пост у Камісарыяце (дзіўна, але быў і апошнім дырэктарам Віленской беларускай гімназіі ў гады акупацыі — 1942-1944);

2. Прашэнне дырэктара Другой Віленскай беларускай гімназіі аб аказанні матэрыяльнай дапамогі новай гімназіі і каштарыс неабходных выдаткаў. Мяркуючы па датах, другая Віленская беларуская гімназія была арганізаваная ў канцы верасня 1939 года, бо ў пачатку кастрычніка яна ўжо функциянувала.

28 кастрычніка 1939 года Савецкім Саюзам Вільня была перададзена Летуве. Амаль усе наўчэнцы Другой Віленскай беларускай гімназіі і вялікая частка Першай Віленскай беларускай гімназіі тэрмінова з'ехалі дамоў. З сыходам Савецкай улады вялікая частка калектыва Першай Віленскай беларускай гімназіі на чале з яе дырэкторам Б. Кітом пераехала

у Наваградак — у Беларусь. З астаткаў абедзвюх гімназій летувіскімі ўладамі была створана Віленская беларуская трохкласная прагімназія. Дырэктарам яе ў гэты пераходны перыяд да сярэдзіны лістапада 1939 года застаўся мой бацька. Затым улады прызначылі кіраўніком вядомага беларускага палітычнага дзеяча ксяндза Адама Станкевіча.

У ліпені 1940 года ў Летуве была ўсталявана Савецкая ўлада. Мой бацька ізноў узначаліў беларускую ўстанову адкукацыі. Мікалаі Пятровіч Анцукевіч заставаўся на пасадзе дырэктара Віленской беларускай прагімназіі да яе ліквідацыі ў сувязі з пачаткам вайны 22 чэрвеня 1941 года і заняццем Вільні нямецкімі войскамі.»

Запісала Таццяна Канапацкая

АГЛЯД

«ДАВАЙ ЖА ТРЫМАЦЦА ШЧЫЛЬНЕЙ...»: «ДЗЕЯСЛОЎ-53»

Легал

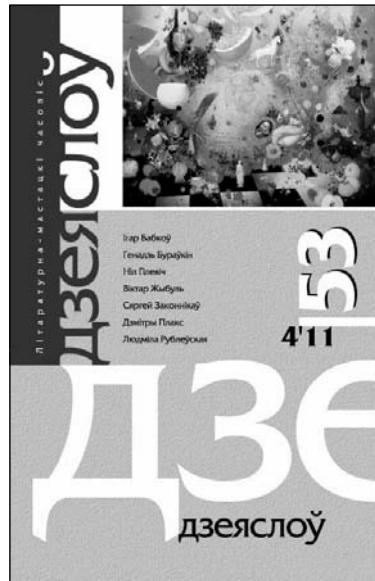
Новы нумар пачынаеца з паэзіі. Сяргей Законнікаў публікуе цыкл вершаў у ключы нацыянальнай класічнай традыціі. Творы сучасныя па змесце, але, як на маё меркаванне, часам паўторныя па форме і сутнасці. Хоць прысвечаны У. Някляеву верш «Лямпа» ўжо на пачатку вылучаеца нечаканым (магчыма, і для самога аўтара) падвойным сэнсам арыгінальнасцю:

У коле сябрукоў даволі вузкім Ёсьць у мяне таварышка адна. Вытрымлівае творчую нагрузкую Не меншую, чым я, заnoch яна.

Лямпа, вядома. І ў той жа час нельга не пранікнуцца і зябка спенуцца, чытаючи наступныя (хочь бы не прарочыя!) радкі паэта:

На сіверы, мудры мой дружка,
Давай жа трымашца шчыльней...
Сціскае шалёна сцюжа,
А будзе яничэ халадней.

Цяпер — да прозы. Пачынаючы чытаць твор Ігаря Бабкова «Партрэт мастака, нябачны ў сутонні», названы ім «раманам-павутой», важна пераадолець раздражненне ад першай яго часткі, якая зацягвае чытача ў каваманную адстороненасць. Тут можна спасылацца і на аўтарскую дэпрэсійную аглядку на Лао Цзы і на сонную стылістыку Джэймса Джойса. Адным словам, уводная частка твора (намінальна, бо гэты раман няўднай ніткаю звязаны з папярэднім раманам аўтара «Адам Клакоцкі і ягоныя цені») малазнергетычная, аспіржона-азнамяльная (чытачоў — з героямі, аўтара — з чытагом). Усе гэтыя сустэрэчы ў кавярні «Хвілінка» містична асцыдуюцца з вечнасцю. «Некаторыя думалі, што так пераклалі французскі расеское бістро, іншым чуліся метафізічныя ноткі. Хвілінка, казалі яны, — гэта сама чалавечая жыццё, у якое мы патрапляем зусім не велічна, без фанфараў. З няяснымі матамі. І дзе кожны спрабуе знайсці штосьці свае». Твор па сутнасці бессюжэтны, бо ўся яго дзея адыбаеца не зонку, а ўнутры чалавечага жыцця. «Гэта была б гісторыя пакалення, што патрапіла ў расколіну між эпохамі». Пачынаючы з другой часткі чытанне натуральна захапіла мяне, і я ўжо не мог адварацца да канца твора. Гэта нейкім чынам інтэлектуальная проза, але яе чытанне не вымагае празмернага разумовага напружжання, паколькі аўтар абсалютна шчыры і сумленны ў дачыненні са сваімі героямі і чытачом. Складаныя рэчы ён спрабуе глумачыць, але не наўпрост, а праз іншыя больш даходлівыя рэчы (як у выпадку з баладай

Баляслава Лесмяна «Дзяячына»). Твор выбітны і варты шырокай чытацкай і крытычнай увагі...

Пасля выбітнай метафорыкі Ігара Бабова вершины Ірыны Хадаронкі падаючы западта нацыянальна заклапочанымі, іх падрэсленая ідэйная і палітычна скіраванасць збівае з тропу саму паэту на шляху да яе светласці Паэзіі. Хоць, вядома, ёсьць, і адметныя радкі і строфы...

Як заўжды цікавы і элегантны ў сваіх тэкстах Леанід Дранько-Майсюк. Яго эсэ «У Вільні і больш нідзе» чытаельнае і яснае па стылі і змесце. Неардынарна для нашых гісторыкаў і літаратуразнаўцаў выкладзены аўтарам архіўныя знаходкі пра віленскіх грамадоўцаў першай паловы мінулага стагоддзя. Уражваючы іх фінансавыя махінацыі і пературбациі. Адным словам, купоры мянлюцца, а людзі не надта... Але найболыш уразлі публікацыя мела б своеасаблівы поспех, скажам, у чытацкай аўдыторыі часопіса «Бярозка».

Па-свойму адметная падборка вершаў Ірыны Бельской. І ўсё ж, мнен падаеца, што ў сваёй пераважнай большасці яе творы западта паднебныя і туманна-загадковыя, каб быць дарэшты зразуметымі не адваранымі ад зямлі чытачамі. Адчуванне такой небяспекі паэтам трэба ў сабе выпрацоўваць, каб не пераходзіць за межы «няўлойнасці гукавой хвалі». Аднак трэба скажаць, што ёсьць і ў гэтых вершах свая патаемная магія, гэткі прыцягальны аддалены звон...

Апавед Кірылы Стаселькі «Вечныя дзеці» — гэта не літаратура, а хутчэй каліянувукі артыкул па дашкольнай псіхалогіі. Твор-чынніца тут яшчэ толькі прачынаецца — дзіця-дзіцём...

Штода вершаў Ганны Грыдзюшкі, то яны мне падаліся нейкімі няскончанымі, недапісанымі, але адназначна, што яны пачатыя, у іх ужо ёсьць (закладзены) душа і розум, пры гэтым адчуваеца патэнцыяльная неардынарнасць аўтара.

Найбольш мяне парадавалі пераклады. Асабліва Дэмітрый Серабракоў, які перастварыў на родную мову вядомы, але доўга «забаронны плод» Графа дэ Лотрэмана «Песні Мальдарора». Твор з разраду выбітных і «вывіклятых». Напісаны ўрутвайскім маладзёнам (сынам дыпламата), якога бацька накіраваў на вучобу ў Еўропу. Сапраўдна прозвішча Ісідор Дзюкас. Гэтыя песні — труднае чытанне для ўдумных і мужных, але не для надта гідлівых... Зло і дабро спрадвечнае свету, нязменнасць іх сутнасці, гэтак жа як плюц (цела) і дух (душа) не могуць знайсці агульнае паразуменне і гармонію. Адсюль такія звыродлівія формы

слухача, чым для чытача. Можна асобна вылучыць верш «Кучка», пра смеце з крупінкамі золата ды варты ўвагі верлібр. Урэшце, не буду з сябе корчыць гэткага літаратурнага цнатліўца, бо навідавоку і тое, што паэт і не разлічваў на класічную ўвагу і патэнтую гэтых сваіх тэкстаў. Яны найперш пісаліся з арыентацыяй на пэўную (успрымальную) аўдыторыю. Да ўсяго ж, выдатная мова, змястоўны і дарэчны нашаму часу гумар адназначна выратоўваюць вершы В. Жыбуля ад майго паскуднага іх гнаблення. Часам і да такіх аўтараў нам трэба ўважліва прыслушоўвацца, каб зразумець іх намёкі і падвойны змест...

На жаль, гэтым разам нічым асаблівым, апроч як патугай на арыгінасць, не ўразіла публікацыя Людмілы Рублеўскай. Спраба напісання постсавецкай народнай энцыклапедыі з пэўных слоў і тэрминаў «Бестыарый майго савецкага дзяцінства» мала падыходзіць да вызначэння «мастакская проза». Эта маё расчараванне нумара, зважаючы на заўважны талент ужо добра вядомай пісьменніцы і паэтки. Сваё рэнэмэ не варта разменьваць на часовыя дробязі. А магчыма, я вельмі перарабраю ў сваіх патрабаваннях, і такая публікацыя мела б своеасаблівы поспех, скажам, у чытацкай аўдыторыі часопіса «Бярозка».

Па-свойму адметная падборка вершаў Ірыны Бельской. І ўсё ж, мнен падаеца, што ў сваёй пераважнай большасці яе творы западта паднебныя і туманна-загадковыя, каб быць дарэшты зразуметымі не адваранымі ад зямлі чытачамі. Адчуванне такой небяспекі паэтам трэба скажаць, што ёсьць і ў гэтых вершах свая патаемная магія, гэткі прыцягальны аддалены звон...

На тым мастацкія творы саступаюць месца іншым літаратурным публікацыям. Сяргей Шапран занячвае сваё кінадраматургічнае даследаванне творчасці Васіля Быкава. Даволі цікавымі выяўляюцца погляды самога народнага пісьменніка ды іншых вядомых асоб на сцэнарый фільмаў па яго творах «Пастка» і «Сотнікаў». З публікацыі стэнаграм паседжанняў прасочваеца ўжо тады (пачатак 1960-х — сярэдзіна 70-х) вельмі ж пульнае стаўленне розных дзяржар-ганаў да творчасці В. Быкава.

У выбранных старонках дзённіка Ніла Гілевіча «Трагічны дзеяньнасць шоў» шмат нечаканых харектарыстyk вядомых людзей беларускай культуры і літаратуры, суб'ектыўных, вядома, што пэўным чынам харектарызуе і самога Ніла Сымонавіча.

Эсэ Алеся Кіркевіча «Вясна. Анталія. Вялікдзень» (філасофія турэмнага дворыку) надае выданню пульсацыю і дыханне сённяшніх беларускіх дзён. Вось толькі б найхутчай уваскрэсла і нарешиць спраўдзілася ў беларускай рэчаіннасці наша нацыянальная ідэя.

З імпэтам і жывой цікавасцю прачыталася гутарка Змітрака Вераса з вядомым паэтам (сёлетнім юбілярам) Генадзем Бураўкінам. Думаю, у прыхільнікаў яго паэзіі надарыўся добры выпадак як мага бліжэй пазнаміцца і з Бураўкінам-чалавекам. Што праўда, тэкт падаўся трохі задоўжаным.

Алеся Плотка коратка гутарыць злітаратарам Дэмітрем Плаксам, які жыве ў Швецыі, пра мастацкія пошуки аўтара, якія інтрыгуюць і прывабліваюць чытача.

Падаеца чарговая душэўная гутарка, зробленая Кацярынай Безмацерных з сям'ёй мастакоў Алены Шлегель і Уладзіміра Ганчарука. Незацягнута, шчыра, проста і ў той жа час глыбока. Вось адказ Алены на пытанне: «Што такое ісціна?»: «Паверхневыя падзеі, якія мы бачым, і нашыя меркаванні аб іх яшчэ не ісціна. Я думаю, ёсьць нейкі вышэйшы парадак рэчаў, недзе там усё выбудоўваеца і мусіць быць так, а не інакш. Вось гэта, напоўна, блізка да ісціны. Але яна для нас закрытая, бо слабы чалавечы разум. Мы можам толькі інтуітыўна калі-некалі адчуваць яе. Уся надзея на ўнутраны духоўны зрок, з дапамогай якога можна прыгадкы фіранкі над вялікімі таемніцамі».

Друкуючы заканчэнне літаратуразнаўчага артыкула крытыка Аляксея Рагулі «Сярод лесу, сярод поля — у цэнтры Еўропы» (пра эстэтыку і сацыялогію прозы Генрыха Далідовіча).

Следам — цёплы водгук Марыны Бесялухі на новую кніжку маладога пісьменніка Сяргея Календы «Гржавы пакой з белымі шпалерамі».

У чарговы раз крытычна выставіўся і аўтар гэтага агляду са сваімі няпэўнымі і палемічнымі «тэзісамі да ненапісанай рэцензіі» на зборнік вершаў Віталя Рыжкова «Дзверы, замкнёныя на ключы». Аднак на думку аўтара опуса, суб'ектыўнасць яго погляду на творчасць таленавітага паэта дае падставу для больш шырокага разглосу пра неардынарную з'яву ў сучаснай беларускай літаратуре ўвогуле.

На сканчэнні — шчыры сябровскі ўспамін-рэжвіем Алеся Бакача пра свайго адышоўшага таварыша па пяры Яна Збажыну. Не заўжды мы, на жаль, уважнья да выбітных людзей пры іх жыцці. Занадта запознена да нас прыходзіць разуменне, што хоць з імі і няпроста, але без іх — яшчэ горш... Як напісаў у сваім афарызме гэты баранавіцкі паэт і пісьменнік (шмату чым, па словах А. Бакача, падобны да вобраза Гервасія Вылівахі з «Ладдзі роспачы» Уладзіміра Каараткевіча): «Мы ўсе родам з вар’яцкага дому, дзе размовы хвоўных тояць філосафічную глыбіню, а паводзіны лекараў нагадваюць тыранію». Шкада, яшчэ адзін беларус не здолеў спраўдзіць дадзеныя яму Богам талент.

Канчаткова ж закругляе публікацыі чарговага нумара аналітычнай рубрыкі «Дзеяліс» пра новыя найбольш адметныя выданні недзяржайных выдавецтваў нашай краіны.

Чытаице да маракуйце, бо, не зважаючы на суб'ектыўную крытычнасць гэтага майго агляду, дзякаваць Богу, у часопісе ёсьць што пачытаць і над чым задумацца.

КАЛЕЙДАСКОП

БІБЛІЯТЭКА

«НАША ЎСЁ»

Чвэрць брытанцаў чытаюць книгі «напаказ», а 20-гадовыя расіцы лічаць любімым пісьменнікам Пушкіна...

Газета «Daily Mail» друкуе вынікі даследавання, паводле якога сярэдні брытанец мае ў сваёй хатній бібліятэцы каля 80 кніг, якія ніколі не чытаў, але змяшчае іх у кніжную шафу, каб падаша больш разумным. Аптытанне Клуба віна і кніг Lindeman выявіла: чацвёрта з дзесяці брытанцаў трываюць сваю хатнюю бібліятэку толькі напаказ. І 57 адсоткаў аптытных аддаюць перавагу класіцы на кніжных паліцах.

Кніга, пра якую жыхары Туманнага Альбёна найбольш хлусцяць, што чыталі, — раман «Пыха і перадузятасць» Джэйн Остэн. За ёй ідуць «Валадар пярсёнкаў» Дж. Р.Р. Толкіна, «Джэйн Эйр» Шарлоты Бронтэ і «Гары Потэр» Дж. Роўлінг.

Каля 23 адсоткаў брытанцаў з'яўляюцца ў грамадскіх месцах менавіта з «правільнай» кнігай. І зноў у лідэрах — «Пыха і перадузятасць». А вось сярод тых папулярных «апсызовых» аўтараў, чые кнігі 47 адсоткаў брытанцаў ні ў якім разе не паказалі ў публіцы, — аўтаркі «жаночых» раманаў Сафі Кінсэла, Джэкі Колінс, Хэлен Філдзінг, Даніэла Стыл і іншыя. Эксперт выдання лічыць, што ва ўсім вінавата сацыяльны этикет, які ёсць неад'емнай часткай «брыйтанскасці».

У Расіі ж 40 % дарослага насельніцтва летасць наогул не прачытала ніводнай кнігі. Занепакоенасць гэтаму фактам нядайна выказаў прэм'ер-міністр гэтай краіны Уладзімір Пуцін.

Даследніцкі цэнтр расійскага партала Superjob.ru вырашыў высліці, каго чытаюць і лічаць любімым пісьменнікам астатнія 60 % расійцаў у розных узроставых катэгорыях.

Як паказалі вынікі даследавання, расійскія чытачы аддаюць перавагу расійскай класіцы, прынамсі яны самі кажуць пра гэта. Так, ва ўзроставай катэгорыі 18-20 гадоў самым чытаным аўтарам (18%) альпініст... Аляксандар Пушкін. За ім ідзе Фёдар Да-

Юля Цімафеева

КОНКУРСЫ

ДА 120-ГОДДЗЯ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

Віцебскае абласное
аддзяленне Саюза
беларускіх пісьменнікаў
абвесціла літаратурны
(твораў класічных формай)
конкурс для моладзі,
прысвечаны 120-годдзю
з дня народзінаў Максіма
Багдановіча.

Творы можна дасылаць на электронны аддрес konkursbagdanovich@gmail.com да 1 снежня 2011 г.
Абвяшчэнне вынікаў адбудзеца 10-11 снежня ў Мінску.

ЗНАХОДКІ

НЕВЯДОМЫ РАМАН АРТУРА КОНАН ДОЙЛА

Первы раман брытанскага пісьменніка сэра Артура Конана Дойла «Аповед Джона Сміта» (The Narrative of John Smith), які раней не друкаваўся, апублікована Брытанскай бібліятэкай.

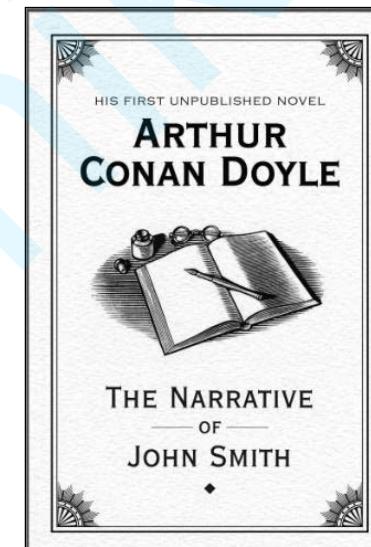

Рукапіс напісанага 130 гадоў назад яшчэ да знакамітых аповесцяў і апавяданняў пра следчага Шэрлака Холмса «Аповеда Джона Сміта» захоўваўся менавіта ў яе фондах. Кошт 144-сторонкавай кнігі ў цвёрдай вокладцы, даступнай у онлайн-краме Брытанскай бібліятэцы, складае 9,95 фунтаў стэрлінгаў (прыкладна 15,3 далаля ЗША).

Аповед у кнізе вядзеца ад імя 50-гадовага «абывацеля з уласнай думкай», які прыкаваны да стула падаграй і выкладае свае меркаванні ды погляды аб усім — ад рэлігіі і літаратуры да вайны — праз дыялогі са сваімі гасцямі і наведальнікамі.

Як адзначала раней куратар аддзела сучасных рукапісаў Брытанскай бібліятэкі Рэйчэл Фос, раман быў напісаны ў 1883-1884 гадах, аднак рукапіс згубіўся на пошце па шляху да выдаўца. Пісьменніку давялося аднаўляць яго па памяці. Рукапіс, што трапіў у распараджэнне бібліятэкі, абраўшаецца на шостым раздзеле...

Знакаміты пісьменнік сэр Артур Конан Дойл (Sir Arthur Conan Doyle) нарадзіўся 22 траўня 1859 года ў сталіцы Шатландыі Эдзінбурзе. З 1876-га па 1881 годён вывучаў медыцыну ў Эдзінбург-

скім універсітэце. Падчас вучобы пачаў пісаць кароткія аповеды, першы з якіх быў апублікованы, калі Дойлу было 20 гадоў.

Скончыўшы вучобу, будучы пісьменнік пачаў прыватную медыцынскую практику, аднак не закінуў літаратурную творчасць. Менавіта ў перапынках паміж прыёмам пацыентаў Артур Конан Дойл і напісаў свой першы раман — «Аповед Джона Сміта».

Сусветную вядомасць А. К. Дойлу прынеслі, як вядома, дэ-

тэктывнаўныя раманы пра Шэрлака Холмса. Першы аповед з серыі — «Скандал у Багеміі» — быў надрукаваны ў 1891 годзе.

Літаратура была для Дойла не толькі захапленнем, але і добрай крыніцай прыбытку. Але разам з галоўнай справай яго жыцця заставалася і навуковая дзеяносць.

З часам слава Холмса пачала злаваць яго стваральніка. У многіх чытачоў Артур Конан Дойл стаў асацыявацца з яго героеў-дэтэктывам. Усе іншыя кнігі аўтара, нават больш значныя і часам цікавейшыя, не прыцінявалі ўвагу публікі.

Вярнуўшыся ў Лондан пасля адпачынку ля Рэйхенбахскага вадаспаду, пісьменнік вырашыў «забіць» свайго героя. І неўзабаве ў часопісе «The Strand» з'явілася навэла, у фінале якой Холмс гіне ў сутыцы з аўтарытэтам лонданскага злачыннага свету прафесарам Марыярці, зваліўшыся ў прорву Рэйхенбахскага вадаспаду.

Пасля гэтай «навіны» дзвяццаць тысяч падпісчыкаў адмовіліся ад часопіса, які друкаваў прыгоды Шэрлака Холмса. Натоўпы з лозунгамі «Вярніце нам Холмса!» штодня збіраліся вакол офіса рэдакцыі. Дойлу сталі тэлефанаўцаў невядомыя з пагрозамі: калі Шэрлак Холмс не будзе ўваскрэшаны з мёртвых, яго бессардечны стваральнік адправіцца за ім...

Аднак «апошнія кропляі» для аўтара стаў ліст брытанскай каралевы. Па непацверджаных чутках, яна напісала Конан Дойлу, што смерць Шэрлака Холмса — толькі хітры ход. У выніку пісьменніку давялося «ажыць» персанажа...

Вяртанне Шэрлака Холмса адбылося ў красавіку 1894 года ў апавяданні «Пусты дом».

З тых часоў легендарны следчы стаў для брытанцаў не менш рэальным, чым яго стваральнік. За апошнія стагоддзе ён паспейшіў абзвесціся домам, помнікам, сталічным рэстаранам у яго гонар ды шматлікімі фан-клубамі... Холмса нават прынялі ў ганаровыя члены Каралеўскага таварыства хіміі.

...Конан Дойл вярнуўся да мэдыцынскай практикі у 1900 годзе і ў якасці хірурга ваенна-палявога шпіталя адправіўся на англа-бурскую вайну.

Памёр ён 7 ліпеня 1930 года ад сардзинага прыступу.

Паводле www.rian.ru ды іншых сеціўных крываці

«ПРАЙДЗІСВЕТАЎ» «ПЕРАТВОР»

Часопіс «ПрайдзіСвет»
ды Ініцыятыўная група
«Kate&Osia» абвяшчаюць
конкурс перакладаў са
славянскіх моў (балгарская,
польская, расійская, сербская,
славацкая, чарнагорская,
чэшская, харвацкая,
украінская) на беларускую.

Для перакладу прыпраноўваюцца апавяданні наступных аўтараў:
Елена Алексіева, Аляк Попов (Балгарыя);
Jan Balaban, Hana Pachtova (Чехія);
Ojla Saviceviclancevic (Харватыя);
DavidAlbahari (Сербія);

Таня Малярчук, Олег Шынкаренко (Украіна);

Jana Benova, Vaclav Pankovcin (Славакія);

NataszaGoerke, WojciechKuczok (Польшча);
Татьяна Замировская, Кирил Дубовский (Беларусь, расійская мова).

Умовы конкурса:

Удзельніцаць могуць усе ахвотныя. Тэксты, прапанаваныя для перакладу, можна спампаваць на электроннай старонцы часопіса «ПрайдзіСвет».

Кожны удзельнік можа выбіраць, з якой мовы, якога аўтара і якія апавяданні ён будзе перакладаць (моў, аўтараў і апавяданняў можа быць некалькі).

Апошні тэрмін для адпраўкі перакладаў — 4 снежня 2011 г. у 23 гадзіны 45 хвілін. Пераклады дасылайце на электронны адresa: rada@prajdzisvet.org, пазначыўшы ў тэме «Ператвор». У э-мэйле пазначце, калі ласка, сваё імя і прозвішча, горад/вёску, прафесію/навучальную ўстанову.

Паважанае і кампетэнтнае журы не будзе да абвяшчэння вынікаў ведаць удзельнікаў конкурса, бо кожны з удзельнікаў будзе зашыфраваны.

Пераможцаў чакае слава! А таксама публікацыі, прызы і павага ўдзячных чытачоў.